

Harens Old Goud

Bij de tijd over
Haren, Glimmen, Onnen en Noordlaren

Harens
Historische Kring
Old Go

Harens Historische Kring Old Go

Oprichtingsjaar	2010
Doelstelling	Het bevorderen van de belangstelling voor en het bundelen en publiceren van kennis over de geschiedenis van de gemeente Haren
Activiteiten	Lezingen, Excursies, Rubriek in Haren de Krant en Rubriek op Radio Haren FM, presentatie en promotie op markten en andere evenementen
Werkgroepen	Oude verhalen, contactpersoon: Trijnie Brunt Digitaal fotoarchief, contactpersoon: Dick Schaap Open Monumentendag, contactpersoon: Jaap Vrieling
Bezoekerscentrum/ Archief	Oude Brinkweg 12a, Haren (boven de judoschool), elke donderdag geopend van 14 tot 15 uur.
Samenwerking	In juli en augustus gesloten Old Go is lid van de Culturele Raad van Haren. Verder werkt ze samen met de Harens Historische Commissie, Stichting Klooster Yesse en Stichting Gedeelde Verhalen (o.a. zwembadverhalen)
Bestuur	Voorzitter: Vacant Secretaris: Annet Boekel 050-5014671 Penningmeester: Henk Bazuin 0598-395504 Bestuurslid: Jaap Vrieling 050-8500080 Bestuurslid: Henk Abbring 050-5348160
Postadres	Duinweg 18, 9479 TM, Noordlaren
Email	info@oldgo.nl
Website	www.oldgo.nl Webmaster: Dick Schaap Email: webmaster@oldgo.nl
Lidmaatschap	Opgave lidmaatschap via www.oldgo.nl Individueel lidmaatschap: € 15,- Gezin: € 25,- per jaar Het lidmaatschap kan op elk moment ingaan en is geldig voor het lopende jaar Opzeggingen moeten vóór 1 december worden gemeld
Bankrekening	NL 86 RABO 0157 0712 86 t.n.v. Harens Historische Kring Old Go

Colofon

Harens Old Goud is een uitgave van de Harens Historische Kring Old Go en verschijnt 3x per jaar in april, september en december.

Redactie: Henk Bazuin, Trijnie Brunt, Dick van Nieulande, Maria Staal en Roelof van Wijk
Email: redactie@oldgo.nl

Opmaak en druk: Drukkerij G. van Ark, Haren

Losse nummers,
€ 4,- per stuk

Copyright © Harens Historische Kring Old Go

De redactie behoudt zich het recht voor artikelen aan te passen

Overname van (gedeelten) van artikelen en/of afbeeldingen is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie

Inhoudsopgave

Ali Bakker, onze eerste voorzitter neemt afscheid	3
Paupers in Haren	4
De bevrijding van Waterhuizen	6
Verdwenen boerderijen, deel I	8
Haren was 100 jaar geleden Nederland 50 jaar vooruit!	9
Begraafplaatsen en baarhuisjes in Haren	10
Van La Promenade, via Handy naar Villa Aaf	12
Belgische vluchtelingen in Haren	14
tijdens de Eerste Wereldoorlog	14
Blijke de Leeuw-van der Meer	16
Verdwenen boerderijen, deel II	18
Verdwenen winkels en andere bedrijven	20
Boekbespreking	21
Huize Weltevreden Glimmen	22
Verslag lezing Geopark de Hondsrug	24
Bezoekerscentrum Klooster Yesse 10 jaar!	25
Aan de Redactie	26
Vraag & Antwoord	26
Uit ons fotoarchief	27

Ali Bakker, onze eerste voorzitter neemt afscheid

De agenda voor de algemene ledenvergadering op 11 februari gaf het al aan. Onze voorzitter en oprichter Ali Bakker is niet herkiesbaar en stelt haar functie beschikbaar. De vereniging heeft onder haar leiding een zestal jaren geschiedenis gemaakt. Wat motiveerde haar?

Door de Redactie

Belangstelling voor het verleden had Ali al op jonge leeftijd. 'Waarom heeft Glimmen geen oude kerktoren en Noordlaren wel?' zou zij als kind aan de bovenmeester hebben gevraagd. Het was haar snel duidelijk dat welvaart torens laat groeien. Geld, ja dat was er in Noordlaren meer dan in Glimmen, het dorp van haar jeugd. Ali voegt er nu aan toe dat de ligging aan de weg naar Coevorden en bij de Hunze ongetwijfeld elementen zijn die voor welvaart in Noordlaren hebben gezorgd. De welvaart was nog het draaipunt in deze 'petite histoire'. Later, toen geschiedenis voor haar een passie werd, koos zij voor een andere invalshoek. Dit was het landschap waarin zij opgroeide, aan de westkant van de Hunze, de landstreek 'Go'.

Landschappen bouwen geen torens, maar kunnen wel een emotionele waarde hebben. Voor Ali geeft het 'Go' haar geborgenheid. Zij noemt dat zelfs 'mijn thuis'. De elementen die er voor zorgden dat het 'Go' werd zoals het nu is, zijn dan ook de moeite meer dan waard om in beeld te brengen. De sloten, de boerderijen, de villa's, de weilanden, de bruggen, de wegen en de akkers, dat alles vormt het landschap, waar Ali zo van houdt. Maar daar horen ook de alledaagse verhalen uit het verleden bij of de verdrietige herinneringen aan de oorlogsjaren. Een van de boeken die toen voor haar belangrijk was en die Ali nog altijd noemt,

is het bekende 'Glimmen, dorp tussen Drentsche Aa en Hondsrug' van Willem Rutgers.

Het lag in Ali's karakter om de kennis die zij als hobbyist in de loop der jaren opbouwde, uit te dragen. Zij ging excursies verzorgen in Haren en zijn buitendorpen. Met haar snelle tred en zalmroze flambard wandelde Ali door Harens verleden. Haar ambitie ging verder. Hein Bekenkamp en Hein Bloemink zetten haar op het spoor om een historische vereniging in het leven te roepen. In 2010 richtte zij samen met een klein aantal bekenden onze Historische Kring op. Aan Harenaars en buitendorpers over de geschiedenis van hun woonomgeving vertellen en deze zo mogelijk bewaren was het motto. Een en ander qua onderwerpkeuze en geografische afbakening passend binnen de landstreek 'Go'. Misschien dat dan door velen de meerwaarde van het 'Go' beter 'begrepen' zal worden. Ali's hand is hier duidelijk aanwezig.

In de zes jaar van Ali's voorzitterschap is het aantal leden en donateurs flink gegroeid tot ruim 200, waarvan zo'n 25 leden zich actief voor de vereniging inzetten. Zij vormen o.a. de redactie van Harens Old Goud, beheren de website en het fotoarchief, bemannen de commissies Oude Verhalen en Open monumentendag. De vereniging organiseert regelmatig lezingen en excursies, heeft zitting in het Historisch Platform Haren en de Culturele Raad Haren. Daarnaast verzorgt onze Kring een column in Haren de Krant en een causerie voor Haren FM. Deze opsomming is niet gering en veronderstelt pioniersarbeid. Die inzet in de eerste jaren komt voor een groot gedeelte voor rekening van Ali.

Het afscheid van Ali tijdens de Algemene ledenvergadering

Op de laatste jaarvergadering memoreerde Jaap Vrieling een en ander daarover. Henk Bazuin gaf Ali namens de vereniging een mooi cadeau, een heus wandelpad. Het Ali Bakkerpad in Haren, in haar geliefde 'Go'.

Paupers in Haren

Wat gebeurde er in de gemeente Haren met de armen (paupers)? Soms werden ze het slachtoffer van een kaatswedstrijd tussen kerkbesturen. Ze werden opgevangen in armenhuizen. Een aantal werd ter heropvoeding doorgezonden naar Veenhuizen.

Door Eppo van Koldam

Het boek 'Het pauperparadijs' van Suzanna Jansen, dat in 2008 verscheen en dat verhaalt over het verblijf van haar voorouders in de armenkolonie Veenhuizen, is de afgelopen jaren een enorme bestseller gebleken. Zo zeer zelfs dat deze zomer in Veenhuizen een theatervoorstelling wordt gespeeld over de geschiedenis van de paupers in de gestichten.

Hoe zat dat in Haren? Waren hier ook paupers en wat gebeurde daar dan mee? Op die vragen wil ik hier in gaan. Overigens hebben we het tegenwoordig niet meer over armen of paupers. Die termen vinden we veel te stigmatiserend. De Armenwet is in 1965 afgeschaft en vervangen door de Bijstandswet. Ook die wet is al weer verleden tijd en vervangen door de Participatiewet. In de naamgeving van de wetten zien we een ontwikkeling in ons denken over mensen die niet (meer) in staat zijn om zelf in hun levensonderhoud te voorzien.

Eeuwenlang is de armenzorg een taak van de kerk. De kerk is de spil in het leven en denken van de mensen. Daar wordt je gedoopt, daar trouw je en tenslotte word je in (de rijke stinkerds) of naast de kerk begraven. De kerk zorgt ook voor de armen. Binnen de kerkelijke organisatie is dat een taak van de diaconie. Kerkbesturen zijn op hun hoede om niet met extra zorg te worden belast. Arme lieden kunnen dus niet zo maar verkassen. Soms weigert het kerkbestuur de doop van kinderen van ouders, die men niet tot de eigen gemeente wil rekenen. Zo ontstaat er rond 1740 onenigheid tussen de kerkvoogdij van Haren en die van Noordlaren over de doop van de kinderen van Jan Jansens Woldring. Woldring is chercher (inner van belasting) bij de molen van Haren. Geen beste functie en Woldring is daardoor een risicofactor. De molen van Haren staat in 1740 echter niet meer in Haren, maar net over de kerspelgrens in Glimmen. De woning van de chercher, de zogenaamde sarrieshut, staat daar nog steeds aan de Hoge Hereweg. Woldring laat zijn oudste vier kinderen zonder problemen dopen in Haren, maar als hij zijn vijfde kind daar ook wil laten dopen gaat het mis. 'Ga maar naar Noordlaren', is de reactie. Men is bij de kerk in Haren veel te bang straks voor de verzor-

ging van het kind te moeten opdraaien en dat is wel een consequentie die aan de doop verbonden is. Maar ook in Noordlaren wil men dat risico niet nemen. Er ontstaat een patstelling. Uiteindelijk wordt Jan Jans Woldring jr. op 15 september 1748 op last van de ambtman gedoopt in Haren. Drie jaar later is het weer raak. Niemand wil zoon Johannes Woldring dopen. Weer hakt de ambtman de knoop door. Johannes wordt op zijn bevel op 3 oktober 1751 gedoopt in Noordlaren.

De sarrieshut aan de Hoge Hereweg. Het oorspronkelijke pand is in 1672 door Bommen Berend verwoest. Kort daarna is het huidige pand gebouwd

Begin 19e eeuw bouwt de diaconie een armenhuis aan de Kerkstraat in Haren. Ongeveer op het huidige adres Kerkstraat 9 (adres in 1830 Haren A19A). Hier worden bijna alle inwoners samengebracht, die niet meer voor zichzelf kunnen zorgen. Zij worden aangeduid als gealimenteerden. Het zal in het armenhuis een schrijnende toestand geweest zijn. In 1830 wonen hier 27 personen, alleenstaande bejaarden en gezinnen met jonge kinderen. Een compleet overzicht met genealogische gegevens is opgenomen in de bronbewerking 'Bevolkingsregister 1830', die is te vinden op www.haren.nl. Sommige gealimenteerden slagen er in om vanuit het armenhuis weer een zelfstandig bestaan op te bouwen. Alleenstaande ouderen wonen er vaak tot hun overlijden.

Voor gezinnen en jongere alleenstaanden is het verblijf in het armenhuis vaak geen eindstation. Het gemeentebestuur kan besluiten, dat heropvoeding gewenst is en dan is overplaatsing naar een armenkolonie, zoals het 'pauperparadijs' Veenhuizen aan de orde. De gemeente moet voor zo'n plaatsing betalen. Daarom zijn gegevens over de plaatsingen soms terug te vinden in de besluitenlijsten van het college van burgemeester en wethouders.

Van twee personen, die in 1830 in het armenhuis wonen, staat vast, dat ze naar Veenhuizen zijn gezonden. Folkert Takens en Hendrik Voogd zijn namelijk in de armenkolonie overleden. Folkert Takens zal in 1830-'31 naar Veenhuizen gezonden zijn met zijn vrouw Geertjen Warmold Been en zoontje Jans. Vervolgens krijgt hij in Veenhuizen nog vier kinderen. Hendrik Voogd overlijdt op 2 januari 1831 in Veenhuizen. Hij is dan negen jaar. Het is aanneemelijk, dat hij naar Veenhuizen is gezonden samen met zijn moeder Trientje Hillebrands en zusje Wopke Hillebrands.

In de armenkolonie is het zeker geen prettig verblijf. Zo wordt Marten Veenhuis in 1851 met zijn vrouw naar Veenhuizen gezonden. Van daaruit schrijft zijn vrouw op 9 juli 1852 een emotionele en ontroerende brief aan de burgemeester van Haren, waarin zij smeekt om met haar man naar Haren terug te mogen keren. *Wij hebben een vriendelijk verzoek aan U.E. als dat uw de goedheid moogt hebben om ons nog tog spoedig hier van daan te helpen, want mijn man M.J. Veenhuis was weer in gestort. Maar nu hij hoorde dat wij ontslagen zijn, nu is hij een geheel veel beter en nu verlang hij zoo om weg te gaan, want hij zegt als hij hier langer blijft dan begint hij weer te prakkezeeren en te malen en dan wort het mis. En wat zal hij op zigzelfs hier langer doen, want medezijnen krijgt hij niet en zijn ziekte is meest van verdriet en tegen zijn. Hij zegt als ik weer*

in de vrije maatschappi ben dan ben ik wel weer beter. En hij kan zoo lang wel bij zijn zuster zijn tot dat hij in staat is zijn broot te verdienen met negoorzie. Och mijn heer weest tog medogen met ons en helpt ons ten spoedigste hier uit de slavernij. Ik ben gezond en zal mijn best doen om het broot te verdienen met Godswil en mijn man ook en dan hoop ik om de gemeente geen last meer aan doen. En het is nu de beste tijd om aan gang te komen zoo met het boerwerk, want daar ben ik ook in groot gebragt. Ik hoop op gunstig antwoord van U.E. te moogen boren'. Van een vertrek uit Veenhuizen is het niet meer gekomen, want twee maanden later op 6 september 1852 overlijdt Marten aldaar.

In 1856 verkoopt de diaconie het armenhuis aan de Kerkstraat. Er is dan een nieuw huis gereed aan de Onnerweg (recht tegenover de Molenkampsteeg). Dit huis, in de volksmond 't waarkhoes' genoemd, wordt op pag. 24 vermeld in het boek 'Van Nicolaas tot Nederlands-Hervormd – acht eeuwen Harener dorpskerk' (Harener Historische Reeks nr. 11). Waarschijnlijk is deze verandering ook het gevolg van een verandering in de wetgeving, want in 1854 is de Armenwet van kracht geworden. In Noordlaren bestaat in 1830 een armenhuis van de diaconie in de Middenstraat (tegenover het café; adres in 1830 Noordlaren B5). Later is deze voorziening waarschijnlijk verplaatst naar de Lageweg (bij de Vogelzangsteeg). Er liggen hier nog uitdagingen voor verder onderzoek!

De Kerkstraat omstreeks 1900 met op de achtergrond de Rijksstraatweg. Links stond tot 1856 het armenhuis

De bevrijding van Waterhuizen

Na aanleiding van ons themanummer over de bevrijding van Haren in april 2015, kwam dhr. Menno Oomkes met de opmerking dat er ook bij Waterhuizen het een en ander was gebeurd tijdens de bevrijding in 1945. Zijn herinneringen aan deze tijd, samen met die van dhr. Krieno Doornbusch, zijn hieronder samengevat.

Door Lineke van Geest

De Waterhuizerbrug

Nadat in 1915 de Waterhuizerweg (vroeger Hooidijk) verhard was, begon men met de bouw van een brug over het Winschoterdiep. Hierdoor kreeg Haren een vaste verbinding met Waterhuizen. Tot 1916 moesten de mensen en het vee met een pontje het kanaal over. Op 1 april 1916 werd Tjeerd Veenstra aangesteld tot brugwachter en bleef dat tot aan zijn pensioen in 1954. Wel kreeg hij te maken met twee typen brug, daar de eerste, een draaibrug, in 1945 door de Duitsers werd opgeblazen en de vervanger een ophaalbrug werd.

In 1950 werd er begonnen met het verleggen van het Winschoterdiep en in het verlengde daarvan het omleggen van de Waterhuizerweg, zodat de nieuwe ophaalbrug in het verlengde hiervan kwam te liggen.

In 1969 kwam de strook ten zuidwesten van dit verlegde Winschoterdiep tot aan de spoorlijn bij de gemeente Hoogezand, zodat Haren weer een stukje grondgebied verloor. De oorspronkelijke draaibrug scharnierde in de lengte van het kanaal vanuit een stevig bruggenhoofd in het midden, zodat er twee vaargeulen ontstonden voor rechts en links verkeer.

De Bevrijding van Waterhuizen vanuit Haren

Op vrijdagmorgen 13 april 1945 kwam er een groep Duitse soldaten en Russische krijgsgevangenen met paard en wagen aangereden vanuit Haren. Zij monterden blokjes springstof, zo groot als pakjes boter, aan de brug. Tegen twaalfen was alles klaar en ging de groep weer weg, richting Hoogezand. Dit nadat ze de omgeving gewaarschuwd hadden voor de explosie. Alle ramen werden zo goed mogelijk gebarricadeerd. Om ongeveer 15.30 uur kwam er een Duitser op de fiets aan, de brug werd even buiten de wal afgedraaid en de lont aangestoken. De Duitser maakte dat hij wegkwam, er volgde een enorme knal en de brug lag in tweeën. Een rondvliegend stuk metaal trof dhr. H. Georg. Hij dacht in de berm beschutting te vinden, maar werd helaas geraakt en op slag gedood.

Tot ongeveer 18.00 uur bleef het verder rustig. Echter plotseling kwam er een konvooi Duitsers op boerenwagens met paarden ervoor. Zij waren op de vlucht vanaf Groningen, reden langs het kanaal en wilden links afslaan, de Woortmansdijk op, richting Engelbert. Tegelijkertijd kwamen er vanuit Haren zeven Canadezen in een carrier, die op de kapotte brug stootten en meteen op de Duitsers begonnen te schieten.

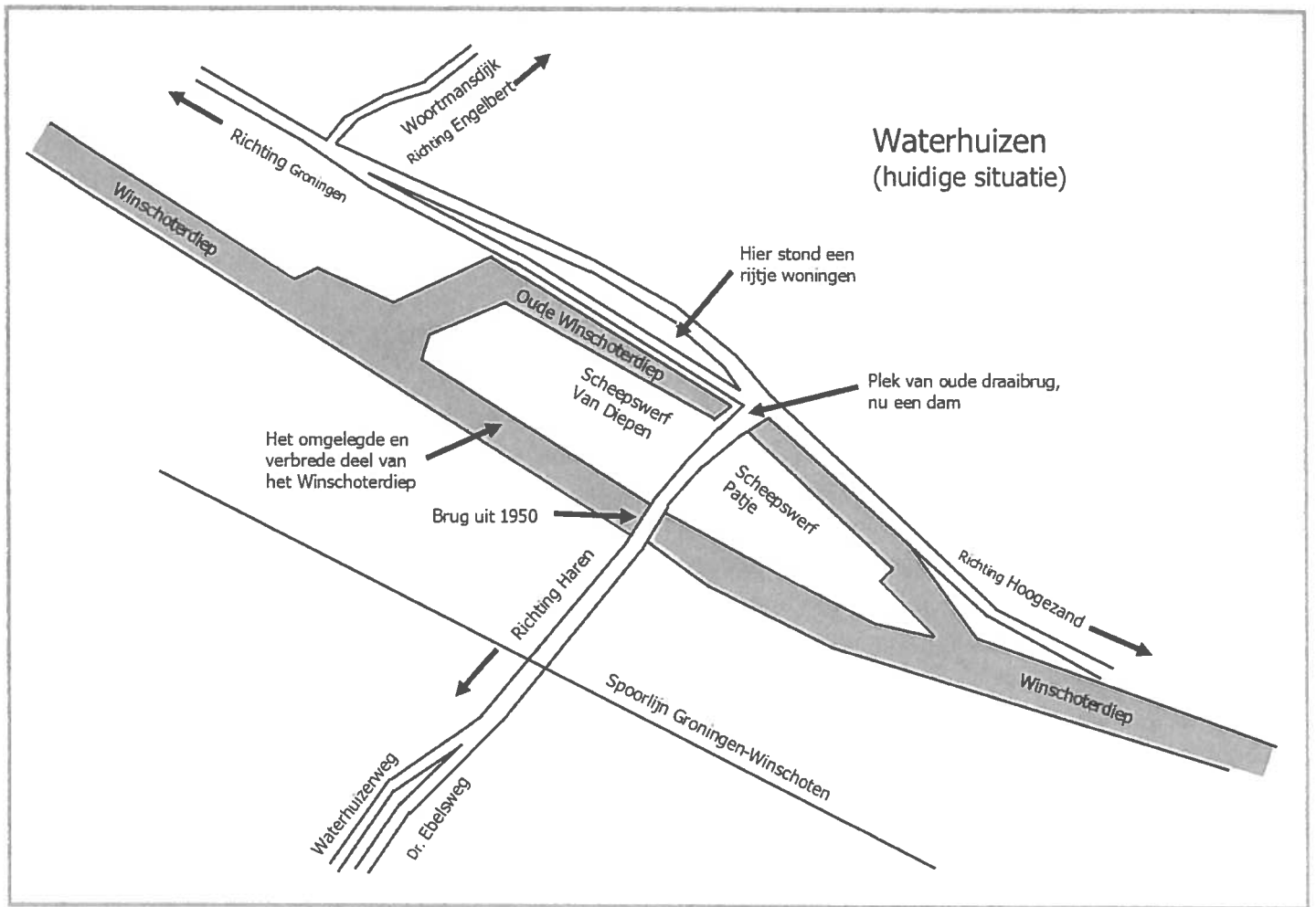
Twee Canadezen staken snel in een roeiboortje het kanaal over en gaven de Duitsers de volle laag vanaf de staldeur van de boerderij van de fam. M. Oomkes en daarna ook vanuit een stukgeslagen keukenraam van de fam. De Vries. Een aantal paarden van het Duitse konvooi werd doodgeschoten, één paard kwam los en sloeg op hol richting Engelbert.

De plek van de voormalige draaibrug over het Winschoterdiep. Nu een dam vlak bij de rotonde

Nu wilde het geval dat boer Aldershof met nog een paar mannen en paarden niets vermoedend de Woortmansdijk afkwam en zij zich plotseling middenin de vuurlinie bevonden. Gelukkig vielen er geen slachtoffers, maar de Canadezen dachten dat er nog meer Duitsers in de achterliggende boerderij van Jan Steen zaten en schoten zijn boerderij in brand. De koeien konden nog net losgemaakt worden en naar buiten gebracht. Hier lag nog een hoop suikerbieten, die niet afgevoerd had kunnen worden en nu als veevoeder verkocht werd. De koeien deden zich die nacht hieraan zo tegoed, dat ze de volgende dag dronken in de wei liepen en geen melk gaven. Maar wat gaf het, Waterhuizen en Haren waren bevrijd! Zaterdag 14 april pakten de Canadezen nog meer Duitsers op, die op de vlucht naar Delfzijl soms op hun eigen

gegraven tankgrachten vastliepen. Toen een groep krijgsgevangenen Duitsers bij Waterhuizen in een praam het kanaal werd overgezet, begonnen ze van blijdschap hun volkslied te zingen en hun wapens in het water te gooien. Ook zij waren opgelucht dat de oorlog voorbij was. De volgende dag heeft de plaatselijke bevolking de doodgeschoten paarden geslacht om zo hun voedselvoorziening weer op peil te brengen.

Na de bevrijding

Pas in 1950 bouwde men een nieuwe brug over het nieuw verlegde gedeelte van het Winschoterdiep. Verkeer en bewoners die het Winschoterdiep over wilden steken maakten tot die tijd gebruik van een schuit die van de ene naar de andere oever voer. Het was geen officiële pont.

Op de plek van de oude draaibrug kwam een dam, waardoor er twee doodlopende stukjes van het oude Winschoterdiep ontstonden. Deze zijn nog altijd zichtbaar en in gebruik bij scheepswerven.

In de jaren 1969-'70 is de aanleg van de Dr. Ebelsweg gerealiseerd. De Waterhuizerweg werd toen een ventweg.

Heeft iemand nog foto's van de oude draaibrug bij Waterhuizen? Dan horen wij dat graag via redactie@oldgo.nl.

Geraadpleegde bronnen:

Stampende laarzen en brencarriers in de Woldstreek in 'Vrouger', blad van Historische Vereniging Scharmer-Harkstede en Omstreken, juni 2015

De school en de geschiedenis van Waterhuizen, 1987

De huidige brug uit 1950 over het verplaatste en verbrede Winschoterdiep

Verdwenen boerderijen, deel I

In de eens zo agrarische gemeente Haren zijn in de loop van de tijd al heel wat boerderijen verdwenen. Zo ook de boerderij te Noordlaren 144 die tot de grond toe afbrandde. Met dank aan de familie Docter voor de medewerking aan dit artikel.

Door Henk Bazuin

Boerderij Noordlaren 144

Voordat er straatnamen kwamen hadden de woningen en boerderijen in Onnen en Noordlaren alleen een nummer. Boerderij Noordlaren 144 lag aan de Lageweg die een verbindingsweg is tussen Noordlaren en Onnen op de grens tussen de Hondsrug en het stroomdal van de Hunze. Een prachtige weg, die als een groen lint slingert door het landschap van bomen, grote boerderijen en vele arbeidershuisjes.

De plek van de afgebrande boerderij van Docter, met veldschuur en twee linden

Aan de Lageweg werd in 1926 de boerderij van Roelof Docter en Jeichien Veldman gebouwd. Deze fraaie boerderij brandde in de nacht van zondag op maandag 16 september 1946 volledig af.

Er was eerst te weinig bluswater, maar door assistentie van de brandweerkorpsen van Glimmen en Groningen was het mogelijk een slang van 1500 meter naar het Noordlaardervaartje te leggen.

De boerderij was gesitueerd op de hoek van de Lageweg en de Kampsteeg. De oorzaak van de brand kwam nooit boven water, alhoewel men sprak over kortsluiting. De stookhut die gespaard bleef stond samen met de restanten van de koestallen nog lange tijd op het erf.

De familie Docter, bestaande uit vader, moeder en drie kinderen (Jan, Jantje en Roelie) verhuisde naar de burgerwoning van tante Grietje. Zij was een tante van Roelof Docter.

Het vee werd gestald in de boerderij van Jan Veldman (een broer van Jeichien). Deze boerderij stond aan de Zuidlaarderweg 54, eveneens in Noordlaren. Een jaar na de brand kocht de familie een boerderij aan de Lageweg 43, de plek waar zoon Jan en zijn vrouw nog steeds wonen.

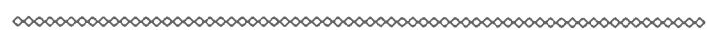

De boerderij van Docter

Na de brand verviel de bouwbestemming van het perceel, alhoewel er in 1995 nog een veldschuur verrees. Deze werd gebruikt voor het opslaan van landbouwmaterieel en veevoer.

Door wijzigingen van het bestemmingsplan 'buitengebied' met het daarbij behorende vastgestelde Landschapsontwikkelingsplan, en omdat het perceel ligt in een gebied dat onderdeel is van de ontwikkeling van de ecologische hoofdstructuur, heeft de familie Docter tot op heden geen reden gezien om op dit terrein nieuwe bebouwing te realiseren.

Het erf van de vroegere boerderij is nu een open plek met een tweetal ogenschijnlijk verdwaalde bomen en een veldschuur. Men krijgt het gevoel dat hier iets mist.

Hoe agrarisch was de gemeente Haren?

Bij het bestuderen van het adressenboek van de gemeente Haren uit 1951 valt het op, dat er in dat jaar zo'n 300 adressen geregistreerd staan als een agrarisch bedrijf, d.w.z. veehouderij, landbouw of een combinatie hiervan. Hiervan is 60% veehouderij en 40% een combinatie veehouderij/landbouw.

Deze agrarische bedrijven waren als volgt gevestigd:
Essen: 11, Eelderwolde: 5, Haren-dorp: 10, Hoornschedijk: 19, Glimmen/Harenermolen: 35, Middelhorst/Waterhuizen: 19, Noordlaren: 62, Onnen: 85, Oosterweg: 10, Rijkstraatweg (Haren/Glimmen): 36

Haren was 100 jaar geleden Nederland 50 jaar vooruit!

Belasting betalen is nooit leuk. Dat vond ook een groep mannen uit Haren die in 1856 verplicht was de zogenaamde tienden te betalen. Het kwam tot een afschaffing, maar uiteindelijk bleef men via een andere weg toch wel betalen.

Door Roelof van Wijck

Op 16 februari 1856 kwamen de tiendplichtigen van Haren bij elkaar ten huize van landbouwer J. van Hemmen samen met burgemeester van Haren de heer L.T. Jorissen en notaris J. W. Quintus uit Groningen. Zij maakten samen met de tiendheffers een afkoopregeling.

Wat waren tienden? Ingesteld in de 9e eeuw was het een soort sociale belasting. Tien procent van de oogst werd afgegeven aan de kerk. Hiervan was een gedeelte voor de sociale zorg van de armen. Een ander deel was voor de pastoor en een derde deel voor het kerkgebouw. Later kreeg de bisschop ook nog een deel. Na 1594, toen alle 'Katholieke goederen' bij de reductie van Groningen in handen van de provincie kwamen, werd deze 'belasting' ook geheven door landeigenaren. Het was dus eigenlijk een belasting op de oogst van een stuk land.

Tienden waren er in verschillende soorten. Grote tienden voor graan en boekweit. Smalle (kleine) voor peulvruchten, wortels en knollen. Krijtende tienden voor pasgeboren dieren en soms tienden voor een bepaald product zoals hop of hooi, hout e.d. Als bijv. het koren gemaaid en in schoven op het veld stond, kwam de tiendheffer en eigende zich elke tiende schoof toe.

De tiende werd vaak in natura geïnd, maar later werd het in geld betaald. Soms ook werd het tiendrecht verpacht, zodat er een 'professioneel inner' was.

Begrijpelijk is dat in minder goede tijden de tiende een erg grote en zware belasting was. Vooral voor kleine boeren, die soms een bepaald product moesten verbouwen omdat er een tiendrecht 'op lag'. Soms ook was grond in tiendblokken verdeeld en was er een tiendpaal ingebracht om aan te geven dat dit 'blok' van een bepaalde tiendheffer was.

De tiendheffers in Haren wilden met de tiendplichtigen wel van het tiendrecht af. Ze waren in 1855 al in overleg gegaan en zochten naar een mogelijkheid om

over te gaan tot 'tienddelging'. 'De wens daartoe was zo groot en algemeen, dat een overeenkomst mogelijk bleek waardoor de landerijen in Haren van een schadelijke last werden ontheven', aldus het artikel in de Groninger Courant van 20 februari 1856.

Daarmee liep Haren 50 jaar vooruit op Nederland, want pas in 1907 werd de tiendwet aangenomen. Deze trad op 1 januari 1909 in werking. Voor heel Nederland verviel hiermee het tiendrecht. Dit werd omgezet in een renteregeling, want de tiendheffers moesten natuurlijk wel schadeloos worden gesteld.

De mannen die op 16 februari 1856 bij elkaar kwamen bij J. van Hemmen waren de tijd dus vooruit en schreven daarmee geschiedenis voor Haren.

*J. van Hemmen G. Bolkhuis
L. van Bosten B. Vrieling
R. Jorissen W. Quintus W. Klok
HARENER AKTE H. J. van der V. H.
W. H. van der V. H. Eises R. Boer.
H. Waldring J. van der V. H. Eises R. Boer.
G. J. van der V. H. Eises R. Boer.
H. V. J. Boer J. Kromm
J. van der V. H. Eises R. Boer.
R. van der V. H. Eises R. Boer.
J. van der V. H. Eises R. Boer.*

De ondertekening van de Harener akte voor afschaffing van de tiendrechten door Notaris J.W. Quintus op 14 februari 1856

Jaarveemarkt

In Haren werd vroeger een jaarveemarkt gehouden. Volgens het Nieuwsblad van het Noorden werden op 1 mei 1911, 600 stuks hoornvee en 50 lammeren aangevoerd. De prijs voor kalkkoeien ging tot f260, de vroegmelkte koeien tot f230, de vaarzen tot f150 en de guste koeien tot f220. Lammeren deden van f7 tot f11.

De handel was tamelijk vlug en er was veel publiek aldus de krant. Men meldde ook nog dat één koe verdacht werd van mogelijke besmetting met mond en klauwzeer en bijgevolg apart op stal gezet werd.

Begraafplaatsen en baarhuisjes in Haren

Baarhuisjes zijn een unieke overblijfsels uit een tijd waarin de begrafenisrituelen anders waren dan nu. Veel van deze baarhuisjes hebben dan nu wel de status van monument, maar worden veelal gebruikt als bergplaats voor onderhoudsmateriaal dat gebruikt wordt op de begraafplaats.

Door Henk Bazuin

De gemeente Haren kent in totaal vier begraafplaatsen. Twee hiervan zijn in eigendom van de gemeente. Dit zijn De Eshof aan de Rijksstraatweg en De Harener Hof aan de Dr. Ebelsweg. De twee andere (bijzondere) begraafplaatsen zijn in eigendom en beheer van de Hervormde kerkgenootschappen. Deze zijn gelegen aan de Kerkstraat in Haren en aan de Zuidlaarderweg in Noordlaren.

Het baarhuisje op het Kerkhof Kerkstraat

In Nederland was het heel lang gebruikelijk om begraven te worden. Pas vanaf het midden van de 20e eeuw kwam het cremeren steeds meer in de belangstelling te staan. Het cremeren werd in 1955 wettelijk toegestaan, maar door allerlei formaliteiten pas vanaf 1968 gelijk gesteld aan begraven.

Vroeger was het voor welgestelden normaal om begraven te worden in de kerk. Minder draagkrachtige mensen kregen een plekje rondom de kerk. In de kerk vormden de grafzerken de vloer van de kerk. Als gevolg van verzakking kwamen er soms grote gleuven tussen de zerken, waardoor er dan vooral bij warm weer een lijkenlucht geroken kon worden. Hier vindt de uitdrukking 'rijke stinkerds' zijn oorsprong.

Door verbetering van inzichten over hygiëne en besmettingsgevaar kwam men aan het eind van de 18e eeuw tot

de conclusie dat het wellicht beter was het begraven in de kerk te gaan verbieden en begraafplaatsen buiten de stads- en dorpskernen aan te leggen, de gemeente werd verplicht daarvoor te zorgen.

Het was moeilijk om oude gebruiken te veranderen. In 1829 ondertekende Koning Willem I een wet die het begraven in de kerk verbood.

In 1872 werd een andere wet aangenomen die omschreef hoe om te gaan met de lichamen van mensen die gestorven waren aan een besmettelijke ziekte, zoals cholera, tyfus, pokken, roodvonk, mazelen en kinkhoest.

Personen die overleden aan één van deze ziekten mochten niet thuis worden opgebaard. Zij werden direct vervoerd naar de gebruikelijke, algemene of bijzondere begraafplaats.

Bij zo'n begraafplaats moest dus een gebouwtje aanwezig zijn voor tijdelijke bewaring van deze overledenen. Van een opbaring zoals wij dat nu kennen, zal geen sprake zijn geweest. Het vervoer van deze overledenen mocht bovendien niet plaats vinden in voertuigen die voor levenden waren bestemd.

Her en der op diverse begraafplaatsen kwamen dus zogenaamde baar- of lijkenhuisjes te staan. Deze baarhuisjes werden ook gebruikt om gestorven bedelaars en zwervers op te baren tot aan de dag van de begrafenis. De overledene mocht namelijk pas na 36 uur worden begraven, omdat pas na die tijd zeker geacht werd dat de dood was ingetreden. Ook werd in het baarhuisje de baar opgeborgen die gebruikt werd om de kist naar het graf te brengen. Op veel begraafplaatsen zijn deze baar- of lijkenhuisjes nog te vinden. Veel hiervan zijn een beschermd monument en worden daarom indien nodig gerestaureerd. Hun oorspronkelijke functie zijn ze kwijtgeraakt, mede door de komst van andere opbaargelegenheden en ze worden nu dikwijls gebruikt als bergplaats voor onderhoudsmateriaal ten behoeve van de begraafplaats.

Kerkhof Kerkstraat

Tot ca. 1850 werd er begraven rond de Hervormde Kerk in Haren. Er moest worden gezocht naar een andere plaats om te kunnen begraven. Aan de overzijde van de Kerkstraat bezat de Hervormde Gemeente een stuk grond waar de voormalige pastorie had gestaan. In 1853 is daar de nieuwe begraafplaats geopend.

Het baarhuisje werd vrij snel na de ingebruikname van de begraafplaats gebouwd. Het was ook bedoeld om gestorvenen te kunnen opbaren als daarvoor thuis geen geschikte plaats beschikbaar was.

Kerkhof Noordlaren

De kerkvoogden van de Hervormde Kerk in Noordlaren stelden rond 1865 vast dat op het kerkhof rond de kerk nauwelijks nog plaats was voor nieuwe graven. Ten westen van het dorp werd in 1870 een stuk grond gekocht en in 1871 begonnen met de aanleg en inrichting van de begraafplaats. De plaatselijke timmerman, Hendrik Sikke Timmer kreeg opdracht om het lijkenhuisje te bouwen. Dit huisje staat op het voorste deel van het kerkhof onder grote eikenbomen. Aan de achterzijde staat een gietijzeren waterpomp.

Het baarhuisje op het kerkhof van Noordlaren

De Eshof

Het oudste gedeelte van deze begraafplaats is aangelegd in 1885 en uit die tijd dateert ook het baar- of lijkenhuisje. Deze is te vinden op de noordelijke achterste helft. De laatste keer dat hier een overledene werd opgebaard, was in 1973 toen van een drenkeling de identiteit niet kon worden vastgesteld.

De voorgevel van het lijkenhuisje is erg decoratief, een rand van tegeltjes en een fraaie boog van rode en donkere bakstenen.

Aardig is ook te vermelden dat op dit oudste gedeelte van de begraafplaats een tweetal houten grafmonumenten staan die minstens 100 jaar oud zijn. De overige grafzerken zijn heel verschillend van uitvoering, maar over het algemeen zeer eenvoudig. Het oudste graf dateert van 1890.

In de heg die de begraafplaats scheidt van de Rijksweg is nog het oude toegangshek te vinden dat nu een rijksmonument genoemd mag worden. Vanaf hier loopt een zichtlijn via een breed middenpad helemaal

tot aan het lijkenhuisje. Na 1918 verplaatste men de toegang naar het huidige poortgebouw.

In 1918 werd de begraafplaats naar het zuiden uitgebreid naar een ontwerp van landschapsarchitect Jan Vroom Jr. uit Glimmen. Van hetzelfde jaar dateert het huidige poortgebouw, ontworpen door de architecten Kuiler en Drewes uit Groningen. Het is als aula gebouwd samen met de woning van de beheerder, inclusief het schuurtje dat oorspronkelijk dienst deed als bergplaats voor brandweermateriaal.

De Harener Hof

Deze begraafplaats bestaat uit drie heuvels waarvan de meest noordelijke sinds 1997 in gebruik is.

Op deze begraafplaats staat geen specifiek baar- of lijkenhuisje. De noodzaak daarvan is nu niet meer aanwezig. Het aanwezige gebouw op de begraafplaats bestaat uit een kleine aula voor uitvaartplechtigheden, een kantoor en een schuur voor de gereedschappen die gebruikt worden voor het delven van een graf en het onderhoud van de begraafplaats.

Op deze begraafplaats is ook ruimte gereserveerd voor een urnenmuur en urnengraven. Ook is er een verstrooiingsveld.

Ondanks dat baarhuisjes niet meer van deze tijd zijn, geven ze ons wel een goed beeld van hun functie voor het begraven in vroeger tijden. Neem gerust eens een kijkje bij deze huisjes op het moment dat u in de buurt van één van de begraafplaatsen bent.

Het baarhuisje op de Eshof in Haren

Van La Promenade, via Handy naar Villa Aaf

Het had niet veel gescheeld of Haren was een markant gebouwtje met een interessante geschiedenis kwijtgeraakt. Gelukkig ging door bezwaren van omwonenden de sloop van 'Handy' niet door en begon in 2014 de restauratie.

Door Roelof van Wijk

Nu het pand Rijksweg 101 bijna klaar is en weer tot oude luister is teruggebracht, lijkt het aardig iets meer te vertellen over de bewoners en vooral over de eerste: Jan van Hemmen.

Jan van Hemmen werd geboren in 1873 als zoon van de gelijknamige landbouwer Jan van Hemmen en Roelina Koops. Hij trouwde, nog als landbouwer, in Haren in 1895 als 22-jarige met Fenna Tonkens, geboren te Kolham in 1875. Zij was de dochter van de winkelier en landbouwer Sijbold Tonkens en Geessien Staal.

Uit dit huwelijk werd in 1896 dochter Roelina geboren en in 1902 zoon Sijbold, die echter na twee maanden overleed. Jan van Hemmen had inmiddels in 1904 het hotel café restaurant 'la Promenade' laten bouwen, dat in 1905 gereed kwam. Hij werd hotelhouder. Het hotel werd in advertenties aangeprezen als de 'schoonste gelegenheid voor partijen en diners, met nette ruime kamers, een aparte stalling'. Het was tevens een Bondshotel met een ruime parkeerplaats voor fietsen, motoren, enz. en een prachtige wandeltuin. Het hotel werd op 1 april 1905 geopend.

La Promenade, nu Villa Aaf, na de restauratie

Op 1 mei 1905 in de late avond, even na elven, kwamen na sluitingstijd twee mannen het café gedeelte binnen en wilden cognac of bier. De caféhouder Jan van Hemmen weigerde dat met als argument dat na elven de zaak geslo-

ten was. Er ontstond een handgemeen, waarbij de kastelein werd vastgegrepen en één van de twee hem met een stoel op het hoofd sloeg. Hierna viel van Hemmen op de grond en ging de andere man bovenop hem zitten. De schedel van Jan van Hemmen scheurde en zo bleek later, er ontstond een inwendige bloeding. Deze werd niet onderkend, waardoor tegen de morgen Jan van Hemmen in zijn bed overleed.

Er was in Haren grote verslagenheid over wat een moord genoemd werd en veldwachter De Lange uit Haren en rijksveldwachter Brashoofden uit Helpman beijerden zich om de daders aan te houden. Pas in de loop van de dag kon de tweede dader worden aangehouden op de Rijksweg op weg van Haren naar Helpman, waar hij woonde.

Hotel LA PROMENADE
Haren:
Vrijdag a.s. OPENING
van mijn naar de eischen des
tijds ingericht
Hotel, Café en Restaurant.
Nette gemeubileerde Kamers met
aparte Slaapkamers disponibel.
Pension-tarief billijk.
Onder beleeftde aanbeveling,
J. VAN HEMMEN.

Advertentie in het Nieuwsblad v.h. Noorden 29-03-1905.

Opening op 1 april 1905

Zoals toen gebruikelijk werd er een gedicht op het voorval gemaakt (o.a. gepubliceerd in Haren de Krant). Op 21 juni 1905 stonden de daders voor de rechter. Het bleken Klaas K., arbeider en Egbert O., medewerker bij de gemeentelijke reinigingsdienst van Groningen te zijn. Beide woonachtig in Helpman, gem. Haren. Tegen Klaas K. werd drie maanden geëist en tegen Egbert O., de man die van Hemmen met een stoel op het hoofd sloeg, drie jaar gevangenisstraf. Na de begrafenis probeerde mw. Van Hemmen het bedrijf voort te zetten en nam daarvoor een kelner in dienst.

Na verloop van tijd kreeg ze kennis aan een houthandelaar uit Groningen: Hemmo Wilhelmus Hemmes. Ze trouwt met hem in mei 1911. Eind 1911 werd een levenloos kind geboren in het Academisch Ziekenhuis te Groningen en op tweede Kerstdag 1912 zoon Jan Louis Hemmes. Nadat het hotel in januari 1913 werd verhuurd verlieten ze Haren.

De Rijksstraatweg gezien naar het zuiden met La Promenade belevaal rechts

Op 3 april 1915 werd La Promenade heropend na een verbouwing en de exploitant was Jac. Annijas. Hij was afkomstig uit Friesland en getrouwd met de Groningse Maria Lodewijks. Via advertenties liet hij weten dat er een grote speeltuin was voor de kinderen. Hij had zelf twee kinderen en die konden natuurlijk ook daarin spelen. Het lukte echter niet het bedrijf rendabel te maken. Het werd in 1918 verkocht aan Meint Jan Eerelmans, een zoon van de bekende Groningse paardenschilder Otto Eerelmans. Hij had er eerst een leesbibliotheek, maar werd in 1935 ook uitgever van Eerelmans Weekblad op de Rijksstraatweg 101.

Advertentie in het Nieuwsblad v. b. Noorden 01-04-1915. Heropening op 3 april 1915

Hij woonde er met zijn gezin en de drukkerij stond in het bijgebouw. Daar werden de advertenties ingebracht en

werd het blad gedrukt. In de Tweede Wereldoorlog werd ook het illegale blad Trouw in het pand gedrukt. In 1944 gebruikten de Gereformeerd Vrijgemaakten de drukkerij als ruimte voor hun zondagse kerkdiensten.

Na de oorlog had dhr. Reinigert uit Appingedam plannen om in het gebouw een 'Regina' bioscoop te maken. Dit liep stuk door de komst van drukkerij Knoop, die er onder meer het Harener Weekblad uitgaf en drukte.

Vanaf 1955 werd het gebouw een 'prooi' van projectontwikkelaars, die probeerden het gebouw te slopen om er vervolgens flats te bouwen. In 2006 lieten Dhr. Schoenmaker en zijn opvolger de firma Parthenon het gebouw voor wat het was, waarna het door krakers in bezit werd genomen. Daar de gemeente Haren weigerde een sloopvergunning af te geven, werd uiteindelijk de weg vrijgemaakt om het pand op te knappen, zodat het weer een mooi woonhuis kon worden. Samen met Huize de Wolf een prachtige entree van Haren voor mensen die vanuit Groningen binnenkomen.

Ansichtkaart van de Rijksstraatweg met voortuin van La Promenade

Onbekende foto

Deze foto komt uit het fotoarchief van Old Go, maar het is onbekend wat er op staat. In de beschrijving bij de foto wordt aangegeven dat het om de boerderij van Kluin gaat, later familie Blom. Wie weet waar deze foto genomen is? Reacties zijn welkom via redactie@oldgo.nl.

Belgische vluchtelingen in Haren tijdens de Eerste Wereldoorlog

Ook 100 jaar geleden kreeg Haren te maken met de opvang van vluchtelingen. Daarover is in de archieven veel interessants te vinden. Ze woonden verspreid over de gemeente bij gastgezinnen en in pensions.

Door Dick van Nieulande

Op 4 augustus 1914 viel het Duitse leger België binnen, op weg naar Frankrijk. Direct na de inval kwam er al een vluchtelingenstroom richting Limburg op gang. Tienduizenden Franstalige Belgen zochten onderdak bij hun buren. Zij waren van harte welkom. Comités voor steun aan de vluchtelingen werden door de burgerij samen met de lokale elite spontaan opgericht. Iedereen in het land voelde zich betrokken. Zo werd in de stad Groningen het 'Comité tot hulp van Belgische vluchtelingen' opgericht, dat later opgevaardeerd werd tot provinciaal comité. In Haren was in Helpman een dergelijk comité in het leven geroepen, waar het hoofd der school dhr. D. Dijkema secretaris van was. Het waren particuliere initiatieven, destijds gebruikelijk in gevallen van maatschappelijke zorg en ondersteuning. De overheid zal later aansluiten, dan wel niet in een uitvoerende maar in een coördinerende rol.

Detail van monument voor Belgische vluchtelingen in het Van Lochemsbleekpark aan de Hengelosestraat in Enschede, vervaardigd door Albert Termotte

Koningin Wilhelmina gaf in haar troonrede op 15 september 1914 aandacht aan de menselijke tragedie die zich afspeelde in de oorlogsgebieden: *Diep begaan met het lot van alle volken, die in den krijg zijn medegesleept, draagt Nederland de buitengewone lasten die het worden opgelegd gewillig en ontvangt met open armen alle ongelukkigigen die binnen zijne grenzen eene*

toevlucht zoeken'. Zij verwoordde hier niet alleen de gevoelens van verbondenheid bij de Nederlanders, maar zij gaf ook aan hoe de van kracht zijnde vreemdelingenwet in dit geval gelezen kon worden, namelijk dat een beroep op onze gastvrijheid voldoende was om in Nederland toegelaten te worden.

De oorlog in België kreeg onverwachts een andere dynamiek door de Duitse aanval op de stelling Antwerpen. De stad viel op 9 oktober. Weer volgde een immense stroom vluchtelingen, nu naar Brabant en Zeeland. Luitenant-generaal W.H. van Terwisga destijds commandant van de III Divisie, schreef daarover in zijn 'Mobilisatie-herinneringen': *Men kan zich den toestand misschien nog beter voorstellen, indien men bedenkt, dat in het stadje Bergen op Zoom, waar alle scholen, theaters, vereenigingslokalen, zelfs kerken, volgepropt waren om zooveel doenlijk onderdak te verschaffen, naar schatting nog 40.000 menschen den nacht op straat doorbrachten!*

Van Terwisga schetste een onhoudbare situatie. Hij schatte het aantal vluchtelingen op 1 miljoen. Hoe kan je zo'n aantal mensen op korte termijn huisvesten?

De regering greep in en besloot de vluchtelingen over het land te spreiden. De commissaris der koningin in Groningen Mr. C. Geertsema werd voor onze provincie de spil in de coördinatie van de opvang. De lokale regie en de uitvoering werden belegd bij de burgemeesters en de plaatselijke comités. Op 9 oktober berichtte Geertsema aan de burgemeester van Haren Mr. Dirk Boerema dat er op 12 oktober Belgische vluchtelingen in Haren zullen *Moeten worden gehuisvest*, waarvoor van rijkswege een redelijke vergoeding zal worden betaald. Drie dagen later zou er nog een groep volgen. Boerema slaagde erin om voor 77 vluchtelingen tien vaste verblijfadressen te vinden. Dit was het hoogste aantal vluchtelingen dat in Haren tegelijkertijd zou verblijven.

Wie waren onze gasten toentertijd? Allen kwamen uit de stad Antwerpen en omgeving, waren veelal tussen de 20 en 35 jaar oud, in gezinsverband levend of ongehuwd en met doorsnee beroepen als kleermaker, metselaar of stukadoor. 'n Rijtuiggarneer en 'n garneerder geven het beeld een exotisch tintje.

Op de opvangadressen kregen de vluchtelingen onderdak en maaltijden. De gastheren ontvingen daarvoor een vergoeding van tien cent per dag voor een kind van onder de vijf jaar oplopend tot 60 cent voor een volwassen man en een dubbeltje minder voor een volwassen vrouw.

De huisvesting was eenvoudig. Een klein aantal klachten van de vluchtelingen daarover bereikte Geertsema en werd beoordeeld door het provinciaal comité en het Ha-

rens damescomité onder voorzitterschap van jonkvrouwe M. Quintus. Boerema volgde de conclusies van de twee comités en berichtte Geertsema dat de huisvesting 'Onder de bestaande omstandigheden over het algemeen voldoende kan worden geacht'.

Ansichtkaart van Voorveld, waar ook Belgische vluchtelingen waren ondergebracht

Het Harens damescomité hield ook toezicht op het gedrag van de vluchtelingen. Lui, brutaal, ongedisciplineerd waren zo de typeringen die in voorkomende gevallen daarover in de correspondentie gebruikt werden. Als het gedrag de spuigaten uitliep dan vroeg Boerema bij de commissaris van de koningin overplaatsing voor hen aan naar Groningen of naar het kamp voor moeilijke gevallen in Nunspeet. Dit laatste is zes maal gebeurd.

Maar over het algemeen waren de vluchtelingen gezellig, tevreden en dankbaar. Een voorbeeld daarvan is het aardige briefje van de Antwerpse Philomena Meuleman aan Dirk Boerema met een aanstekelijke nieuwjaarswens: '...hopende dat uwe nog zeer vele jaren mocht beleven u dezelfde bloeiende gezondheid moogt zien heerschen en dat God uwe wegen zal besproeien met frissche rozen zonder doornen...'. In april 1915 komt Philomena weer voor in de correspondentie toen Boerema de commissaris vroeg om haar '...opzending... uit het oogpunt van algemeen belang'. Kamp Nunspeet voor haar?

In november 1914 repte Boerema in een brief aan Geertsema over klachten van de gastheren. Het ging over hun Belgische gasten en 'Den lange duur van hun verblijf'. Een snelle terugkeer van de vluchtelingen naar België was toch wel gewenst. Dat was van meet af aan ook het beleid van de regering. Al op 16 oktober 1914 liet de minister van binnenlandse zaken Mr. P. Cort van der Linden aan Geertsema weten dat het Duitse opperbevel de terugkeer van Belgische vluchtelingen naar Antwerpen heeft toegestaan. Dat door dit perspectief '... de regering de terugkeer

wil bevorderen...' en 'Zij die bepaaldelijk weigeren, behoren niet gedwongen te worden, maar een zachte drang om terug te keren, schijnt mij niet misplaatst'. Geertsema informeerde Boerema hierover, die conform deze gedragslijn reageerde op de vragen van de hoofdonderwijzers Cremer uit Glimmen en Dijkema uit Helpman over de leerplicht voor Belgische kinderen. In november schreef hij daarover aan hen '... dat het mij wil voorkomen geene kinderen van Belgische vluchtelingen op onze scholen behooren te worden toegelaten. De verleende gastvrijheid aan dezen toch worden beschouwd te zijn van tijdelijke aard in die zin dat de gunstige berichten uit Antwerpen aanleiding geven te veronderstellen dat de tijd is gekomen waarop deze gasten den Hollandschen bodem behoren te verlaten'.

Geertsema informeerde regelmatig bij de burgemeesters naar de voortgang van de terugkeer. In Haren kwam dat eind oktober langzaam op gang. Dat kwam niet door onwil bij de vluchtelingen. De onzekerheid over de stand van zaken in het Antwerpse was bij hen nog te groot.

Op 1 mei 1915 hadden alle vluchtelingen Haren verlaten. Weer naar huis of naar elders.

Bronvermelding:

Gemeente Haren, het archief van het gemeentebestuur. Groninger archieven, archief van het provinciaal comité tot steun van Belgische vluchtelingen te Groningen. Groninger archieven, archief van de commissaris van de koningin in de provincie Groningen. www.wereldoorlog1418.nl (februari 2016).

Hieronder de lijst van Harenaars bij wie volgens de plaatsingslijst vluchtelingen waren ondergebracht. Heeft u aanvullingen of verbeteringen, dan kunt u dat doen via redactie@oldgo.nl.

Gastgezin

- A. Brands, Haren A249 Havenstraat
- J.B. Lacoste, rijtuigmaker, Haren A 218, nu Meerweg 54?
- Roelof Meijer, caféhouder, Haren B 40, nu Rijksstraatweg 158?
- E.J. de Schepper, eigenaar biljartfabriek?, Helpman G 115
- Klamer, Glimmen N 22
- H. Jansen, caféhouder, A4, nu Rijksstraatweg 189?
- G.T. de Jager, A 123a
- J. Klinkhamer, Haren A 130
- B.W? Wilders, Helpman G 120
- Op Voorveld, Haren A 171

Blijke de Leeuw-van der Meer

Blijke heeft haar jeugd in de omgeving van Dokkum doorgebracht. Tijdens de oorlogsjaren woonde ze in Bennekom, maar is in 1954 naar Haren verhuisd. Als jonge weduwe werd ze onderwijzeres aan de Tuindorpschool en later de Bloemkampschool.

Door Trijnie Brunt

Mijn leven in de tijd vóór Haren

Ik ben in 1921 geboren in het dorpje Dantumawoude, dat ligt ten zuiden van Dokkum. Nadat mijn ouders eerst gewoond en gewerkt hebben in een herberg, trokken ze na tien jaar in de boerderij van mijn opa in Akkerwoude. In Dokkum heb ik de Mulo gedaan en later in Leeuwarden ben ik de kweekschool gaan volgen.

Mijn echtgenoot studeerde nog in Wageningen. Dat was een goede reden om in 1942 naar Bennekom te verhuizen. Dochter Akke is in 1943 geboren. Mijn man zat in het verzet, maar is in 1944 opgepakt en nooit meer teruggekomen. Hij is in december 1944 in Duitsland overleden.

Het was voor ons niet meer veilig in Bennekom te blijven wonen. Er werd veel geschoten door de Duitsers. Ik probeerde terug te keren naar Friesland, naar het gebied waar mijn ouders woonden. Daar was nog genoeg te eten op de boerderij. Via het Rode Kruis kwam ik in contact met mensen die mij in een vrachtauto naar Friesland brachten. Het was een lange rit, overnachtingen in Ede, Apeldoorn en Zwolle, samen met Akke van één jaar oud. In Leeuwarden bivakkeerde ik bij kennissen, want

de vrachtauto ging niet verder. Er was bijna geen vervoer mogelijk. Iedere vrijdag voer de buurtschipper en daarmee kon ik toch in Dokkum komen bij mijn ouders.

Na de oorlog gingen Akke en ik terug naar Bennekom. Ons huis was nogal verwoest en moest eerst weer woonbaar worden gemaakt.

In Bennekom leerde ik mijn tweede man kennen. We trouwden in november 1946. Hij werkte bij de aardolie-maatschappij BP en kreeg een baan in Leeuwarden. Via een advertentie in de krant kregen we contact met een gepensioneerde man uit Friesland, die graag in Bennekom wilde wonen. Hij was echter niet meer economisch gebonden, dus zou woningruil niet door kunnen gaan. Via een kennis op het gemeentehuis is het toch gelukt de verhuizing tot stand te brengen.

In Leeuwarden kregen we samen twee zonen. Voor zijn werk was mijn man wel erg vaak in Groningen. Daarom besloten we een huis te zoeken in Haren. Ook weer via woningruil (een mevrouw die graag in Leeuwarden wilde wonen) kwamen we in 1954 aan de Oosterweg in Haren terecht. Beide verhuizingen moesten op één dag in juli plaatsvinden. De verhuisauto kwam vanuit Leeuwarden aan in Haren. Onze spullen werden uitgeladen en ergens neergezet. Daarna werd de huisraad van de anderen in de auto geladen.

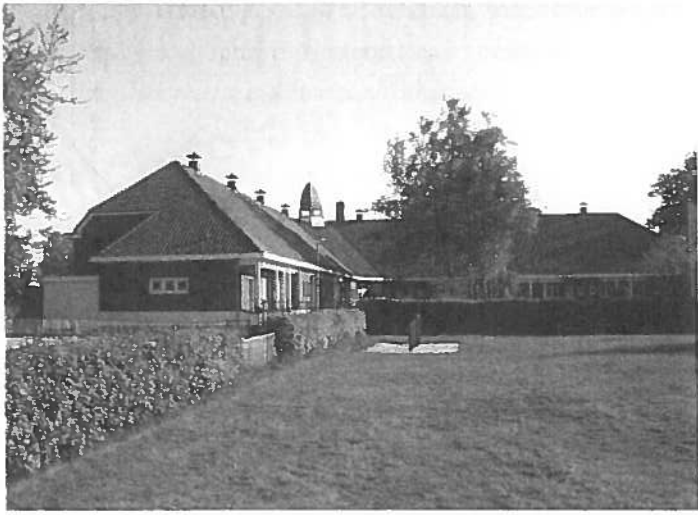
Helaas werd mijn man ernstig ziek en is na een jaar overleden (6 december 1955).

Het leven in Haren

Het was een moeilijke periode om rond te komen van het pensioen met drie kinderen. Ikzelf kreeg een weduwpensioen van f120,00. Voor de drie kinderen kreeg ik drie x f31,00.

De oudste ging al naar de middelbare school. Om wat meer financiële ruimte te hebben ging ik werk zoeken als onderwijzeres. Er was een vacature aan de Tuindorpschool in Haren. Dhr. Klinkhamer vond dat ik eerst goed de oppas van mijn eigen kinderen moest regelen. In Leeuwarden had ik een werkster, die wel bij mij in Haren wilde wonen om zo voor de kinderen te zorgen en tevens het huishouden te doen.

Ik kreeg de leerlingen van de tweede klas. Het was een gezellige tijd met leuke collega's. Meester Meinders speelde vaak viool met de kinderen. Meester Kelder gaf les, hij werd later de gymleraar. Ook herinner ik me meester Koster, meester Bieseman, juf Huizinga en juf Kiestra. Meester P. Huizinga is later hoofd van de school in Glimmen geworden. Hij kreeg als afscheidscadeau een schildertje van de Tuindorpschool.

De Tuindorpschool aan de Waterhuizerweg

Nadat hoofdmeester Klinkhamer in 1966 directeur werd van de Handenarbeidschool in Groningen, werd meester de Graaf hoofd van de Tuindorpschool.

De schoolreisjes voor de jongste kinderen gingen altijd naar de dierentuin in Emmen of naar de speeltuin in Appelscha of naar Drouwenezand. Omdat de vrouw van meester de Graaf erg ziek was, kon hij niet mee op de bootreis van de 6e klas. Daarom mocht ik genieten van deze traditie voor de oudste leerlingen.

De wijk Oosterhaar breidde zich enorm uit. Er kwamen veel mensen uit Limburg en Den Haag hier wonen. Ze werkten bij de KPN en de Gasunie. Onze school barstte uit zijn voegen. Er werd al lesgegeven in het handenarbeidlokaal. Ook hadden we een lokaal in het buurtcentrum aan de Mellenssteeg.

Er moest een nieuwe school bijkomen. In 1972 werd de Bloemkampschool aan de Mellenssteeg geopend. Voor meester de Graaf, meester Enting, juf Kuipers, meester Veenstra en mijzelf een uitdaging om op de nieuwe school les te geven. Meester Roorda werd toen hoofd van de Tuindorpschool.

In de maand vóór de grote vakantie nam ik altijd kinderen mee naar huis. Voor vier kinderen per keer bakte ik dan pannenkoeken thuis.

Mijn afscheid in 1983 werd groots gevierd. Ik kreeg een rondrit door de wijk en 's middags voerden de kinderen een musical voor mij op.

Ik heb altijd met heel veel plezier aan de Oosterweg gewoond. Achter ons huis graasden de koeien. Haren kreeg in 1968 een treinstation. Om de bereikbaarheid voor dit station te vergroten besloot men de Kromme Elleboog door te trekken. Het gevolg was dat in 1972 de twee-onder-een-kap woning naast ons huis moest verdwijnen, zodat de nieuwe woonwijk kon worden ontsloten. De buurt

tekende bezwaar aan tegen de afbraak van huize 'Beatrix', maar helaas voor de bewoners van dit mooie huis, is het doortrekken van de Kromme Elleboog toch gerealiseerd.

Ik heb al ruim 50 jaar dezelfde buurvrouw. We hebben een heel goed contact. We hebben elk onze eigen vrienden, maar gaan samen altijd naar de schouwburg en andere bijeenkomsten, zoals de avonden van de Vrouwen van Nu. Iedere vrijdagavond drinken we een glaasje wijn. Helaas gaat mijn gezondheid wat achteruit en woon ik sinds november 2015 in Huize Westerholm.

De Oosterweg in Haren, met links van het midden het huis van Blijke en rechts het afgebroken huis 'Beatrix'

Gefeliciteerd, Roelof!

Dinsdag 26 april kreeg ons redactielid Roelof van Wijk een lintje. Hij werd geërd als Lid in de Orde van Oranje Nassau voor al het vrijwilligerswerk dat hij verricht voor verschillende organisaties, waaronder Old Go.

Bedankt voor je inzet, Roelof!

Verdwenen boerderijen, deel II

We gaan verder met onze zoektocht naar verdwenen boerderijen en vinden ook in Onnen een lege plek in het landschap. Net als in Noordlaren is ook hier sprake van het verdwijnen van een boerderij door brand.

Door Henk Bazuin

Boerderij Noordlandsdrift Onnen

Aan de Noordlandsdrift, gelegen tussen de Dr. Ebelsweg en Zuiderhoofdijk, stond vroeger in de bocht van de weg een boerderij. Deze werd gebouwd in opdracht van Anne Arend de Boer, toen woonachtig aan de Melkweg in Groningen. Op 4 maart 1937 kreeg hij de bouwvergunning, waarin de geschatte bouwkosten werden geraamd op f5400.-.

De noodwoning ter vervanging van de afgebrande boerderij

Het was een imposante boerderij. De schuur had een lengte van ruim 20 meter en was 15 meter breed. In de lengte konden er 18 koeien op een rij staan. De muren waren van rode bakstenen, de schuur was riet gedekt.

Anne Arend de Boer en zijn zoon Marten boerden er zelf tot april 1941. Na hun vertrek naar Leek werd de boerderij verhuurd aan Lammert Elema, getrouwd met Annechien Venema. Het gezin Elema woonde hier van mei 1941 tot december 1947.

Op 27 juli 1943 ontstond er brand in de schuur, die oversloeg naar het aangrenzende woonhuis. De boerderij brandde geheel af. Het grootste deel van de inboedel werd gered.

Van de boerderij is geen foto bewaard gebleven, wel een kopie van de bouwtekening. De boerderij leek precies op de nog bestaande boerderij van Klaas Berends aan Feland 48 in Onnen.

Na de brand herstelde men zo goed en zo kwaad mogelijk de paar gespaarde restanten van de boerderij, o.a. de muren van de koestallen. Nadat het was voorzien van een

dak, was er weer plaats voor het vee.

Deze 'restauratie' was mogelijk omdat het gedeelte van de veestallen in de schuur voorzien was van een betonnen zoldering.

Naast de afgebrande boerderij werd een noodwoning gebouwd om de familie Elema onderdak te verschaffen. Nadat de familie Elema naar elders verhuisde, werd de kleine noodwoning achtereenvolgens bewoond door de volgende gezinnen:

Roelof en Hennie Berends (dec. 1947 tot mei 1956)

De familie Schievink (1956-1957)

Gerard van der Sluis en Doetje Jonkers. Gerard noemde de noodwoning 'het huis zonder burens', hij hield er o.a. duiven. De laatste bewoners waren Jan en Hannie de Groot (mrt. 1959 tot nov. 1961).

Hierna brak men de noodwoning af en is het dak gebruikt voor de bouw van een bijschuur bij de boerderij van Geert Stuit aan de Dorpsweg in Onnen.

Een uitvoerder van de Gasunie nam de rest van het puin af. Hij was toevallig vlak achter het perceel buizen voor het transport van aardgas aan het leggen. Het puin diende voor het verharden van de dammen bij de diverse percelen. Ook werd op het erf zogenaamd woudzand, dit is dekzand net onder het maaiveld, afgegraven. Het is gebruikt voor de aanleg van de ijsbaan in Onnen, gelegen achter de boerderij van de heer H. Jansen.

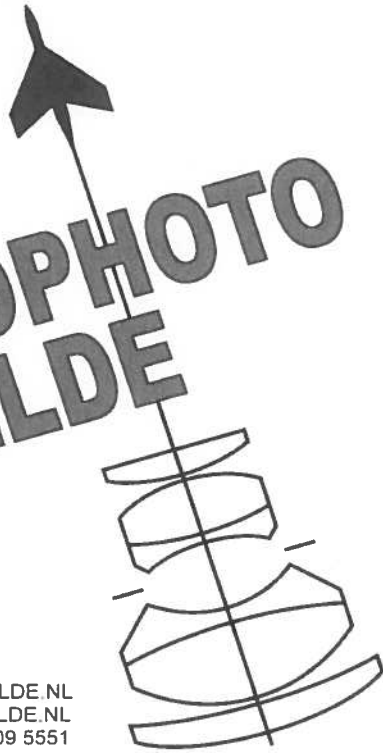
De plek aan de Noordlandsdrift waar de boerderij stond

Lange tijd stonden de buitenmuren van de na de brand geïmproviseerde veestalling nog in het landschap als een herinnering aan wat ooit een mooie boerderij was.

Met dank aan Jan van der Es te Onnen, Henk Dröge van het gemeentearchief en postuum aan Jan en Hannie de Groot, die in 2015 de foto van de noodwoning afstonden.

luchtfotografie
boven heel Nederland

**AEROPHOTO
EELDE**

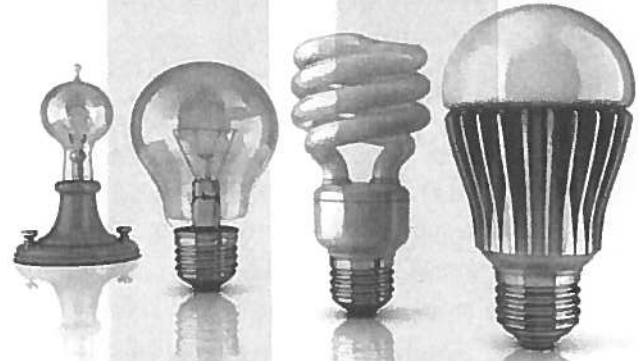

INFO@AEROPHOTOEELDE.NL
WWW.AEROPHOTOEELDE.NL
telefoon: 050 - 309 5551

SINDS 1911

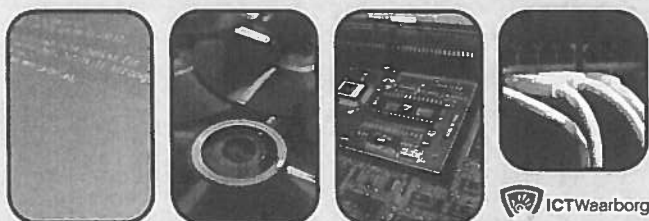
Konings
TOTAALINSTALLATEURS

Rijksstraatweg 208 - 210 9752 BR Haren
☎ 050 5344735 Fax 050 5344138
www.koningstotaalinstallateurs.nl

DIGNO computers

Computers • Software • Reparaties • Netwerken

Rijksstraatweg 132 • 9752 BL Haren • Tel.: 050-5349965 • info@digno.nl • www.digno.nl

Atelier "de Clou"

ATELIER VOOR BOUWKUNDE

Jaap Vrieling

Waterhuizerweg 31
9753 HP Haren
Tel: 050 - 85 00 080
Mob: 06 - 55125730
Email: info@declou.nl

Verdwenen winkels en andere bedrijven

Dit is het derde overzicht van het winkelaanbod in Haren. Een impressie van de situatie in 1951. We starten de wandeling aan de oostzijde van de Rijkstraatweg, op de hoek van de Molenweg en lopen in zuidelijke richting.

- Nr. 142 Fa. P. de Noord, grofsmid en rijwielhersteller
- Nr. 144 G. Takens, groentehandelaar
- Nr. 152 Brands, bakkersbedrijf
- Nr. 154 Postkantoor
- Nr. 154A Openbare Leeszaal
- Nr. 158 Café Pama
- Nr. 160 J. Molenkamp, schoenenwinkelier
- Nr. 162 Dirk Smit, woninginrichter
- Nr. 166 A. Haverdings, winkelier huishoudelijke artikelen
- Nr. 168 Wed. M.K. Wedda-Duit, kantoorboekhandel en speelgoederen
- Nr. 170 J.C. Wedda, sigarenwinkelier
- Nr. 172 H. Bouwman, installateur
- Nr. 174 K. Patberg, dames en herenkapper en Harens Parfumeriehuis
- Nr. 178 G. Mensinga, schoenenwinkelier
- Nr. 180 H.P. Steendam, banketbakker
- Nr. 182 K.J. Leutscher, groentehandelaar
- Nr. 184 Hotel G. van der Woude
- Nr. 188 Ned. Herv. Kerk (hoek Kerkstraat)
- Nr. 190 G. Drenth of S. Nathans, Manufacturen
- Nr. 192 Mesdag en Zonen, Bank
- Nr. 194 Rodenburg, banketbakker en kok
- Nr. 200 Dames Duin en Niehof, manufacturen en speelgoed
- Nr. 202 F.L. ter Brake, kunstschilder en drogist
- Nr. 216 F. Eisses, schoenenwinkelier
- Nr. 226 B. Wakker, kruidenier (hoek Julianalaan)

Een van de verdwenen winkels aan de Rijkstraatweg in Haren, Wedda

Veel van deze winkels zijn voor wat betreft het artikelaanbod verdwenen, de puien zijn aangepast en na ruim 60 jaar is het straatbeeld onherkenbaar.

In bovenstaand rijtje mist u een aantal huisnummers. Dat waren in 1951 woonhuizen terwijl er heden vanaf de Kerkstraat tot aan de Julianalaan alleen maar winkelpanden zijn. Ditzelfde geldt voor de overzijde van de Rijkstraatweg, bovendien waren daar de braakliggende terreinen van Van Iddekinge en Lohman. Ook in dit gedeelte waren nog diverse woonhuizen. We steken de weg over en lopen terug naar het vertrekpunt.

Wierenga, bouwbedrijf en ijzerhandel aan de Rijkstraatweg in Haren. Nu kledingzaak Pauw en Kruitvat

- Nr. 205 H.K. Boomker, boekhandelaar en sigarenhandelaar
- Nr. 199 Fa. J. van der Woude en Zoon, installateurs centrale verwarming
- Nr. 193 G.H. Maassen, kruidenier
- Nr. 189 Mej. A.W. Jansen, caféhoudster
- Nr. 181 M.W. Wieringa, aannemer
- Nr. 177 Niejenhuis en Mees, boek- en kantoorboekhandel
- Nr. 175 Fa. J. Smit en Zonen, rijwiel- en motorenhandel
- Nr. 173 H.J. Konings, installateur
- Nr. 171 H. Groefsema, slager
- Nr. 169 Wed. G. Noorman, winkelierster in groenten
- Nr. 169A J. Doornbosch, kruidenier
- Nr. 167 Fa. R. Noorman, textielhandel
- Nr. 161 Gemeentehuis (hoek Meerweg)
- Nr. 159 Fa. F. Blijham-Jager, winkelierster in tabaksartikelen en thee-import
- Nr. 149 Wed. A.F. Groeneveld-Drewes, dameskapster
- Nr. 143 Dikema en Camphuis, bijkantoor brandstoffenhandel
- Nr. 135 P. Ekkelkamp, korenmolenaar
- Nr. 127B J.M. Postema, garagebedrijf
- Nr. 127 J. Kamps, slager

We mogen vaststellen dat het winkelaanbod van Haren zich in 65 jaar volledig heeft vernieuwd. De eerlijkheid gebied te zeggen dat het ook een prettige herinnering is aan een tijd waarin je je fiets nog gewoon tegen de winkelpui kon zetten, niet op slot of aan de ketting en de auto voor de winkel aan de Rijkstraatweg kon worden geparkeerd.

Anno Smith Keramist

De grote gevelversierder

Boekbespreking door Henk Baquin

Anno Smith zal voor velen een onbekend kunstenaar zijn. Hij was een geboren stadjer, die na zijn huwelijk met Bea Jager ging wonen aan de Veenweg in Eelderwolde, toen nog behorende tot de gemeente Haren. Mag je dan zeggen dat Anno Smith een Harener kunstenaar is?

De tekst van het boek is van Jaap Eckhart, de fotografische afbeeldingen zijn van de hand van Rudmer Nijman. Deze beide mannen hebben ontzettend veel speurwerk gedaan om het werk van de grote gevelversierder in kaart en beeld te brengen.

In drie delen neemt de schrijver ons mee in het leven en werk van Anno, zijn werken en zijn bouwkeramieken. Het zijn met name de bouwkeramieken die hem zo bekend hebben gemaakt.

Veel panden in de wederopbouwperiode (1945-1965)

zijn gedecoreerd met zijn mozaïeken, reliëfs en tegelta-bleaus. Bijna iedere pagina van het boek bevat minimaal één afbeelding.

In de stad Groningen zijn werken van Anno te vinden in de Rivierenbuurt, De Wijert, Helpman, Corpus den Hoorn, de Grunobuurt en niet te vergeten de Korreweg-wijk en Oost-Indischebuurt.

Ook Haren mag zich gelukkig prijzen met een aantal werken van Anno Smith.

Aan de Torenlaan is één van de tegelta-bleaus ingemetseld die werd vervaardigd ter herdenking van de eendrachtige samenwerking tussen 30 gemeenten tot realisatie van het 1000-woningenplan in 1950.

Herplaatst in de kantine van het gemeentehuis aan het Raadhuisplein bevindt zich het tegelta-bleau 'Opdat wij niet vergeten'. Dit werk was oorspronkelijk te vinden in de buitenhal van het oude gemeentehuis op de hoek Rijksstraatweg-Meerweg.

In de Tuindorpschool aan de Waterhuizerweg nr. 7 hangt een werk dat de buitengevel van kleuterschool Margriet aan de Tuindorpsweg sierde.

Verder is er een werkstuk te vinden in de politiepост aan de Vondellaan evenals bij 'Stichting De Middelhorst' aan de Parkweg nr. 84.

Niet alleen in de provincie Groningen maar ook in Friesland, Drenthe en Overijssel is veel werk van Anno Smith te vinden. Zijn werken zijn kleine kunstwerken, staaltjes van meesterschap.

Voor mij als niet-bouwkundige is dit boek een genot, soms af en toe een feest der herkenning om door te bladeren waarin het kijkplezier een hoog gehalte heeft. Dit boek verdient een plek in uw boekenkast.

Onderstaande bedrijven en vrienden van Old Go hebben deze uitgave van Harens Old Goud mede mogelijk gemaakt

Bedrijven

- Dunning Makelaardij, Rijksstraatweg 207, tel. 5346699. Uw betrouwbare partner voor wonen
- Auto de Groot Haren bv. Rijksstraatweg 115, tel 5349444. Voor APK en onderhoud van alle merken
- Kookstudio-Haren en Buywine biowijnen, Kerkstraat 26 en 28, tel. 5370455
- Coöperatie Boomker+, Rijksstraatweg 205, tel. 5344013. Ook voor al uw historische boeken
- Dierenspecialzaak De Molen, tel. 5350215. Bij Discus Ekkelkamp vindt u alles voor uw huisdier
- Wijnhuis Enotria, Rijksstraatweg 222-1, tel. 5350974, info@wijnhuisenotria.nl. Voor Europese kwaliteitswijnen
- de koffiewinkel.com, De Brinken 1. Specialzaak in koffie en thee en voor heerlijke bonbons!
- Astoria catering-partyservice, tel. 5345200, info@astoria.nl. Intermezzo, Sassenhein; als u iets te vieren heeft
- Hans Anders Opticiens, De Brinken 14, tel. 4030896. Brillen, zonnebrillen, lenzen
- TIB totaal installateurs: al 33 jaar een begrip in Haren, tel 5349902. Vandaag gebeld? Vandaag hersteld!

Vrienden

- Fam. Brunt Haren

Wordt óók Vriend van Old Go!

Voor informatie: redactie@oldgo.nl

Huize Weltevreden Glimmen

Huize Weltevreden in Glimmen is een blikvanger op de kruising van de Rijksstraatweg met de Hoge Hereweg. Oorspronkelijk gebouwd als café, bevat het nu appartementen voor senioren.

Door Maria Staal

Wie met de auto via de Rijksstraatweg langs Huize Weltevreden rijdt of met de fiets de afslag neemt van de Rijksstraatweg de Hoge Hereweg in richting Appelbergen, zal niet vermoeden dat het statige huis dat op de splitsing staat, oorspronkelijk werd gebouwd als café en herberg. Dit was in een tijd dat de Rijksstraatweg nog niet was verhard, maar al wel in belangrijkheid begon toe te nemen als doorgaande route naar Assen, dat in 1814 de hoofdstad van Drenthe werd.

Het oorspronkelijke gedeelte van Huize Weltevreden

Ontstaansgeschiedenis

Langs de Rijksstraatweg stonden rond 1800 al een aantal cafés en herbergen, maar in 1806 besloot Jan Folkert de Vries dat er nog wel één bij kon. In overleg met de marke Glimmen pachtte hij het driehoekige stuk woestegrond, waar de Hoge Hereweg zich afsplitst van de Rijksstraatweg. Hij leende geld van Cornelis Hendrik Tjaden Jullens die woonde op het Huis te Glimmen en bouwde een herberg die met de voorgevel dwars op de Rijksstraatweg richting Haren was gesitueerd. Het werd bekend onder de naam Herberg De Kroon.

Wegens geldgebrek zag De Vries zich al snel gedwongen het eigendom van de herberg over te dragen aan zijn geldschietter Jullens, waarna De Vries huurder werd. Deze situatie duurde voort tot 1828, waarna De Vries de huur opzegde en een andere herberg begon, niet ver

van De Kroon. Ondertussen was het eigendom van de herberg via vererving al overgegaan naar een neef van Jullens, die het pand na het vertrek van De Vries verkocht aan zijn zus Geertruida Johanna Elizabeth Jullens. Zij verbouwde de oude herberg tot woonhuis en ging er zelf wonen. Ook gaf ze het pand een nieuwe naam, Weltevreden.

Gedenksteen op de zijgevel van Huize Weltevreden. Het memoreert aan Geertruida Johanna Elizabeth Jullens die van het pand een woonhuis maakte

In 1843 trouwde Geertruida met Frederik Reneman, waarna het paar eerst nog een tijdje op Weltevreden bleef wonen. Al snel verhuisden zij, maar hielden het pand aan als zomerverblijf. Na het overlijden van Geertruida in 1865 liet haar man in zijn testament opnemen dat Huize Weltevreden een 'huis van weldadigheid' moest worden voor de verpleging van oude mannen en vrouwen, onder bestuur van een aantal voogden. Deze voogden lieten in 1866 aan de achterkant van het pand een vleugel bijbouwen, ten behoeve van kamers voor de behoeftige oude mannen en vrouwen. Naast de bewoners werden ook behoeftige omwonenden zo nu en dan bijgestaan met kleine bijdragen geld en dergelijke.

In 1964 werd Huize Weltevreden gerestaureerd. De helft van de in 1866 bijgebouwde vleugel werd afgebroken en de kamers gemoderniseerd. Ook vond er een uitbreiding plaats, die met een overdekte gang vanuit het oude gedeelte kan worden bereikt.

Tegenwoordig wordt het huis beheerd door de Stichting Weltevreden, die het doel heeft het verschaffen van huisvesting aan senioren en het instant houden van het rijksmonument Weltevreden. Sinds januari 2013 zit ook de Stichting Het Groninger Landschap in het bestuur. Deze organisatie heeft veel ervaring opgebouwd met

monumentenbeheer. De 12 appartementen die in het pand en de uitbreiding zijn gevestigd, worden verhuurd aan senioren van 50 jaar of ouder.

Architectonische kenmerken

Het uiterlijk van Huize Weltevreden is niet veel veranderd. Een oude afbeelding uit 1845 laat zien dat het pand er toen al min of meer uitzag zoals nu: een symmetrische bakstenen gevel van twee bouwlagen, met in het midden de voordeur. Naast de voordeur bevinden zich aan beide kanten twee grote ramen met roeden. Deze worden afgedekt door eenvoudige bakstenen rollagen. Het raam boven de voordeur is versierd met een zogenaamde levensboom van gietijzer. De vijf ramen op de verdieping zijn minder hoog, maar ook voorzien van roeden. Een brede gootlijst beëindigt de gevel, waarboven een groot pannendak met twee karakteristieke schoorstenen het geheel bekroont.

In de gevel zijn verder nog eenvoudige smeedijzeren balkankers te vinden.

Dit traditioneel, maar stijlvol uiterlijk is typerend voor gebouwen uit het begin van de 19e-eeuw en kan vooral worden gevonden in een landelijke omgeving.

Ook de vleugel die werd aangebouwd aan de achterkant, is opgetrokken in baksteen en sluit als geheel goed aan bij het oude voorhuis.

De vleugel heeft een vijftal zes-ruits ramen en een pannendak. Aan de achterzijde heeft de vleugel een topgevel

die langs de dakrand is versierd met houten windveren. In het huis bevindt zich nog altijd de voogdenkamer, van waaruit de voogden de zaken rondom het ouden van dagen tehuis regelden.

Sinds 1973 is Huize Weltevreden een rijksmonument.

Dorstige fietsers en dagjesmensen moeten tegenwoordig ergens anders hun natje en droogje halen. Dat neemt niet weg dat een blik op Huize Weltevreden de moeite van een blokje omfietsen waard is.

Voor uitgebreide informatie over de ontstaansgeschiedenis en de bewoners van Huize Weltevreden, verwijs ik u naar het boek van Bart de Vries, getiteld 'Een huis van weldadigheid, 200 jaar Huize Weltevreden in Harendermolen'.

Zijvleugel die is aangebouwd in 1866

Open Monumentendag 2016

De Harense Historische Kring Old Go heeft de organisatie van de komende Open Monumentendag grotendeels in kannen en kruiken. Er wordt deze keer invulling gegeven aan het landelijk thema 'Iconen en Symbolen'. Old Go ziet mogelijkheden te over. De gemeente Haren heeft immers voldoende iconen en symbolen om onder de aandacht te brengen. Zoals het voormalig kloosterterrein van Yesse, de watergemalen langs de Hunze en de eendenkooi bij Haren. Het Harense thema luidt dan ook: 'De Iconen en Symbolen in het stroomdal van de Hunze'.

Om enkele van deze objecten te kunnen bezoeken kunnen belangstellenden een bustocht maken en is er een fietsroute uitgezet. Beide routes zullen daar waar mogelijk door of langs het stroomdal gaan.

Een paar korte wandelroutes zijn nog in voorbereiding.

Bijvoorbeeld in Onnen waar men op zoek kan gaan naar het verdwenen hunebed. Ook Noordlaren heeft een aantal interessante iconen zoals de kerk, het hunebed, de begraafplaats en monumentale panden. Vergeet ook niet het cultuurhistorisch zeer interessante Noordlaarderbos. Dit leent zich goed om een wandeling te maken langs een galgenberg, grafheuvels en karrensporen uit de middeleeuwen.

Verder zijn er enkele interessante excursies en lezingen in voorbereiding die o.a. aandacht schenken aan het kloosterterrein van Klooster Yesse.

De Open Monumentendag valt in het weekend van 10 en 11 september. Alle activiteiten zullen op de zaterdag en wellicht deels op de zondag plaatsvinden. De fiets- en wandelroutes kunnen natuurlijk altijd worden gedaan. Deze zijn niet aan dag en tijd gebonden. Voor het definitieve programma verwijzen we u graag naar de website van de vereniging, www.oldgo.nl.

Verslag lezing Geopark de Hondsrug

Tijdens de afgelopen Algemene Ledenvergadering op 25 februari is door mevrouw Liesbeth Simon een lezing gehouden over het Geopark de Hondsrug, waar de gemeente Haren bij aangesloten is.

Door Ingrid Smit

Vorig jaar is tijdens de Open Monumentendag aandacht besteed aan het Geopark de Hondsrug toen het stroomdal van de Drentsche Aa centraal stond. Sindsdien zijn de gemeente Haren en de gemeente Groningen als partner bij het park aangesloten. Nu de gemeente Haren ook onderdeel wordt van het Geopark is het tijd voor een hernieuwde kennismaking.

Liesbeth Simon tijdens haar lezing over het Geopark de Hondsrug

Geopark met Unescostatus

Het Geopark de Hondsrug heeft sinds november 2015, als enige geopark in Nederland, de Unescostatus gekregen. Om deze status te krijgen moet men aan zware eisen voldoen en blijven voldoen, want na vier jaar wordt de status opnieuw bekeken. Unescostatus betekent dat er aan een aantal opdrachten voldaan is:

- Heb aandacht voor bescherming, voorlichting, duurzaamheid en eindigheid van onze natuurlijke hulpbronnen
- Probeer de effecten van klimaatsverandering op te vangen
- Zorg dat de inwoners trots zijn op hun gebied en dat aan buitenstanders willen laten zien
- Stimuleer kleinschalig ecotoerisme, zorg dat de dorpen levendig blijven

Het draait hierbij om plaatselijke samenwerking en niet om van bovenaf opgelegde regels. Geologie als basis voor gebiedsontwikkeling.

Andere Europese geoparken liggen o.a. in de Vulkaaneifel (D), op IJsland en op de Shetlandeilanden (GB).

Geopark de Hondsrug

Het park omvat de hele Hondsrug. Van Coevorden dat ooit

bijna de enige plaats was waar je met droge voeten het gebied kon binnenkomen tot Groningen waar de Hondsrug ter hoogte van de Nieuwe Kerk onder de klei wegduikt. De rivieren Hunze en Drentsche Aa lopen aan de oost- en westkant van de Hondsrug.

Het geopark wil laten zien hoe interessant oost Drenthe is. Het landschap is getekend door de geologische gesteldheid. Die bepaalt waar water blijft staan, waardoor veenvorming kan optreden. Maar ook waar het droog is en de grond zo licht is dat die door de eerste boeren bewerkt kon worden. De geologie bepaalt ook waar de grote stenen voor hunebedden terecht kwamen en waarom de dorpen op specifieke plaatsen zijn ontstaan.

Het Geopark de Hondsrug vertelt dit geologische verhaal vanuit een aantal 'expedities' (thema's): bossen, ijstijden, sporen van strijd, kunst, veen, prehistorie, natuur en water. Over een expeditie 'boeren' wordt nog nagedacht. Meer informatie over de expedities vindt u op www.geoparkdehondsrug.nl.

De relatie van Old Go met het Geopark de Hondsrug

Dit punt is tijdens de lezing niet aan de orde gekomen, maar het volgende komt in mij op.

De thema's zijn een goede manier om een stuk van het verhaal van Haren te ordenen en toegankelijk te maken. Bovendien is prehistorie een goede kapstok voor het verhaal over de vier hunebedden in de gemeente. De drie verdwenen hunebedden op de Glimmer en de Onner Es en het ene nog half bestaande hunebed in Noordlaren.

Water en veen hebben we ook genoeg gehad, denk aan het Paterswoldsemeer, het Westerveen, de haventjes van Onnen en Noordlaren. De wateroverlast in het Hunzedal, vanaf de vroegste veenaafgravingen door de kloosters van Essen en Aduard tot heden ten dage, hoort hier ook thuis.

Als inwoner van de gemeente Haren kunnen we makkelijk de fiets pakken en op expeditie in 'ons deel' van het Geopark de Hondsrug.

Het hunebed bij Noordlaren is onderdeel van het Geopark de Hondsrug

Bezoekerscentrum Klooster Yesse 10 jaar!

Tweeduizendjestien is een bijzonder jaar voor het bezoekerscentrum Klooster Yesse. Niet alleen bestaat het centrum tien jaar, maar bovendien is het 800 jaar geleden dat het klooster zelf werd ingewijd. Hieronder een terugblik op het ontstaan van het bezoekerscentrum.

Door Annemiek Bos

Op 2 september 2006 opende de toenmalig Provinciaal archeoloog Prof. Dr. H.A. (Henny) Groenendijk het Bezoekerscentrum Klooster Yesse. Dit centrum, als particulier initiatief opgericht door Annemiek Bos, wil de geschiedenis van het voormalig cisterciënzer vrouwenklooster Yesse of Essen bewaren en uitdragen. Daarnaast wil het centrum een plek bieden aan onderzoeksresultaten van welke aard dan ook.

In 2016, exact 800 jaar na de inwijding van het klooster door de bisschop van Utrecht, Otto II von Lippe, kunnen we een balans opmaken van deze 'tien jaar klooster Yesse'. Het centrum functioneerde in de eerste jaren als privéonderneming en met succes. Er kwamen enkele honderden bezoekers per jaar en bovendien kwamen contacten tot stand met vele organisaties waar mee kon worden samengewerkt.

In 2009 besloot men een stichting op te richten, om zo meer kansen te hebben richting overheid en subsidiegevers voor het uitvoeren van projecten. Op 1 januari werd de Stichting Bezoekerscentrum Klooster Yesse een feit. De eerste bestuursleden waren Annemiek Bos als initiatiefneemster van het bezoekerscentrum, Marry Heidema en kort daarna ook Hein Bekenkamp. Al in 2010 vond met overheidssteun bodemonderzoek plaats op het kloosterterrein, uitgevoerd door bureau RAAP. Diverse interessante vondsten zagen het daglicht.

Langzamerhand nam de belangstelling voor de klooster-geschiedenis van Yesse toe. Op de maandelijkse openhuis-middagen presenteerde Yesse speciaal ontwikkelde kant en klare lezingen. Naast de vondsten die fysiek in het centrum aanwezig waren, maakte Yesse nu ook gebruik van beeldmateriaal. Na aanleiding van de resultaten van het bodemonderzoek, paste men de eerste versies van de wandpanelen aan, zodat die up-to-date waren.

In 2013 was er een tentoonstelling over klooster Yesse in 't Clockhuys. Hiervoor werd een compleet nieuwe serie wandpanelen in gebruik genomen, die nu alweer is vervangen door een weer- en vochtbestendige en bovendien stootvaste serie.

Er gebeurt ook veel onderzoek. Naast het eerder genoemde bodemonderzoek wordt door allerlei personen

op grotere of kleinere schaal gezocht naar puzzelstukjes van de intrigerende geschiedenis van Yesse. Allerlei mensen hebben, elk op hun eigen wijze, bijgedragen aan de uitbreiding van kennis.

Soms stuurden volstrekt vreemde mensen spontaan een berichtje met de opmerking, 'misschien weet u het wel, maar...'. Zo begon ook het contact met Bart Flikkema, nu trouwe donateur, die zeer recent zijn 6e(!) boekje in de serie 'Esser Miniatuurtjes' aan het bestuur aangeboden heeft ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van het bezoekerscentrum. Het betreft hier een serie boekjes waarin per boekje een klein onderwerp over Yesse nader wordt uitgewerkt.

Enigszins afwijkend omdat het niet alleen Yesse betreft en bovendien andere schrijvers heeft, is het succesvolle deeltje met de stadswandeling langs restanten van kloosters en refugia door Ingrid Smit en Marry Heidema.

Het afgelopen jaar heeft Marnix Deterd Oude Weme zijn studie Landschapsgeschiedenis afgerond met een studie naar het gebied rond Yesse, deels onderzoek naar de loop van de Hunze in dit gebied en deels onderzoek naar omvang en gebruik van het corpusland van Yesse. Corpusland is het land dat direct aangesloten om het klooster heen lag en voor eigen gebruik was bestemd.

Zomaar wat gebeurtenissen uit tien jaar Yesse. We werden verrast door het bezoek van een groep leden van de Russische Orthodoxe kerk. En Bart Flikkema heeft tijdens de presentatie van zijn boekje over het Refugium van Yesse 'Het Sickingehuis', leden van de familie Sickinge mogen ontmoeten.

Met gepaste trots zag het bestuur hoeveel belangstellenden er waren tijdens de lezing van Prof. Dr. Hans Mol in 't Clockhuys in Haren. Ook de kortgeleden gehouden lezingenavond in de Groninger Archieven, naar aanleiding van de tentoonstelling aldaar over Yesse, had zeer veel bezoekers.

Het bestuur kijkt met tevredenheid terug, maar ook vooruit. Annemiek Bos heeft haar erf en opstallen overgedragen aan de Stichting Het Groninger Landschap. Er is nu zekerheid ontstaan over het behoud van het terrein Essen 7 als archeologisch gebied én van het bezoekerscentrum, dat in gebruik blijft van de Stichting Bezoekerscentrum Klooster Yesse. Dit geeft de stichting ruimte voor het ontwikkelen van nieuwe plannen, waarvoor zich naast het Groninger Landschap ook nieuwe samenwerkingspartners 'aandienen', zoals het recent opgerichte Historisch Platform Haren en het Geopark De Hondsrug.

Het bestuur ziet de toekomst van klooster Yesse met vertrouwen tegemoet!

Aan de Redactie

In het laatste december nummer van Harens Old Goud stond een artikel over een 'geheimzinnige' paal in Glimmen met het woord KERK. Het was tevoorschijn gekomen na het omzagen van een grote iep, die om de paal heen was gegroeid. Dhr. Roelof van Wijk heeft de volgende twee theorieën over wat de betekenis zou kunnen zijn van de 'Glimmer kerkpaal'.

Hij vraagt zich ten eerste af of het een grenspaal kan zijn geweest tussen gebieden van de Hervormde kerken van Haren en Noordlaren. Dit omdat er vroeger een geschil is geweest tussen die beide kerken, waar de grens precies lag en bij welke kerk de mensen van Harendermolen hoorden (of wilden horen). Wellicht is er daarom een grenspaal (en misschien wel meerdere) neergezet? Interessant om dit eens nader te onderzoeken.

De tweede theorie van dhr. Van Wijk is dat het hier wellicht een 'tiendpaal' betreft.

Deze palen werden geplaatst om aan te geven dat het zgn. 'tiendrecht' verschuldigd was op een stuk land. De tiende was een belasting op de oogst van elk aangegeven product. Een 10e deel was voor de tiendheffer, in oorsprong bedoeld voor de kerk: armenzorg, de pastoor en het kerkgebouw, maar na 1594 ook voor de landeigenaar.

In 1907 is een nieuwe tiendwet aangenomen en per 01-01-1909 is het tiendrecht opgeheven. Gaf deze paal dus aan dat er tiendrecht verschuldigd was op het stuk land wat nu Parallelweg 69 is?

Tips en theorieën zijn nog altijd welkom via redactie@oldgo.nl.

Vraag & Antwoord

Er zijn veel reacties gekomen op de vraag in het decembernummer wie er op de foto staan van aannemer Venema. Het meest uitgebreide antwoord kwam van dhr. Theo Berends uit Onnen. Zijn reactie is hieronder te lezen. Verder kregen we reacties van dhr. Jan K. Berends uit Groningen, dhr. Henk Boomker uit Haren, dhr. Jan Veldma Jansen uit Bedum, dhr. Bert Mulder uit Haren en dhr. Jaap Vrieling uit Haren. Onze hartelijke dank hiervoor!

Aan de redactie,

Het betreft inderdaad het personeel van aannemersbedrijf Venema uit Glimmen midden jaren vijftig, dus zo'n 60 jaar geleden. De foto is daar ook genomen, op het achtererf van het bouwbedrijf aan de Rijkstraatweg 26. Mijn vader (Gerrit Berends) dacht zelfs door de fotograaf die indertijd naast het aannemersbedrijf zat, iemand uit Amsterdam volgens hem.

Wie staan er op?

Staande van links naar rechts:

Jan Harmsen (timmerman/metselaar)

Gezienes Jonkers (opperman)

Henderikus (Rieks) Venema (o.a. tekenaar, heeft later het bedrijf overgenomen)

H.C.P. (Mans) Venema (mede-eigenaar van het bedrijf en 'baas')

Harm Staats (metselaar/timmerman)

Piet Venema (ook mede-eigenaar van het bedrijf en meewerkend voorman)

Gehurkt van links naar rechts:

Hendrik van Dam (timmerman/metselaar)

Arie Harmsen (timmerman/metselaar)

Hendrik Staats (metselaar/timmerman)

Gerrit Berends (timmerman/metselaar)

Mijn vader zit dus helemaal rechts vooraan op de foto. Hij is nu 86 en woont in Zuidlaren. Arie Harmsen is de jongste op de foto en de enige andere die nog in leven is. Hij woont in Haren.

Waarschijnlijk is deze foto genomen op een zaterdag. Toen werd er ook nog op de zaterdagmorgen gewerkt. Dan kwamen alle werknemers na werktijd naar het bedrijf om de loonzakjes op te halen. Dat was ook het enige moment in de week dat iedereen even bij elkaar was op het bedrijf.

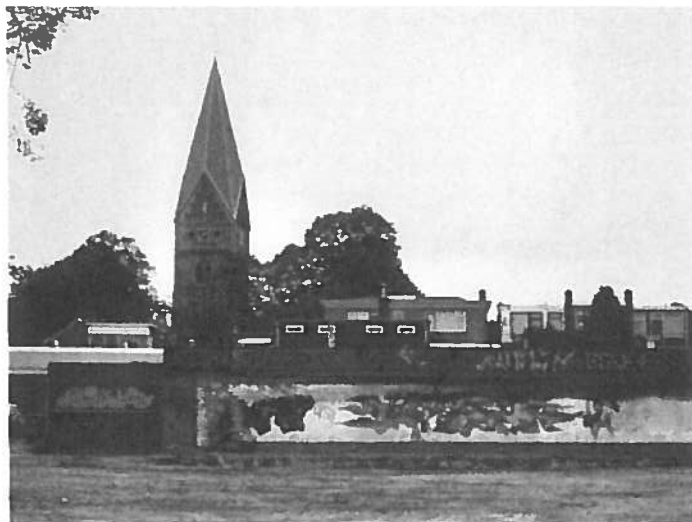
Inmiddels zit de volgende Mans Venema (zoon van de Rieks op de foto) op het bedrijf dat nu aan het Felland is gevestigd.

Ik hoop dat jullie hiermee wat verder zijn geholpen. Met vriendelijke groet, Theo Berends

Uit ons fotoarchief Deze keer een aantal foto's met de Dorpskerk. Kunt u raden van welke plek ze genomen zijn?
 Antwoorden onder aan de bladzijde.

1.

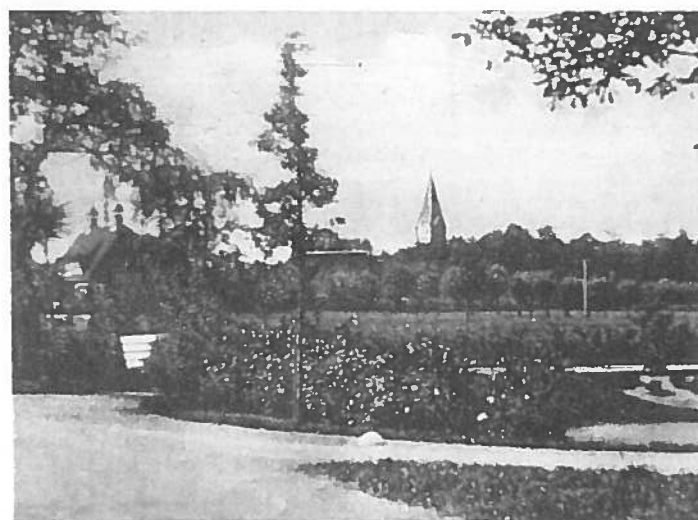
2.

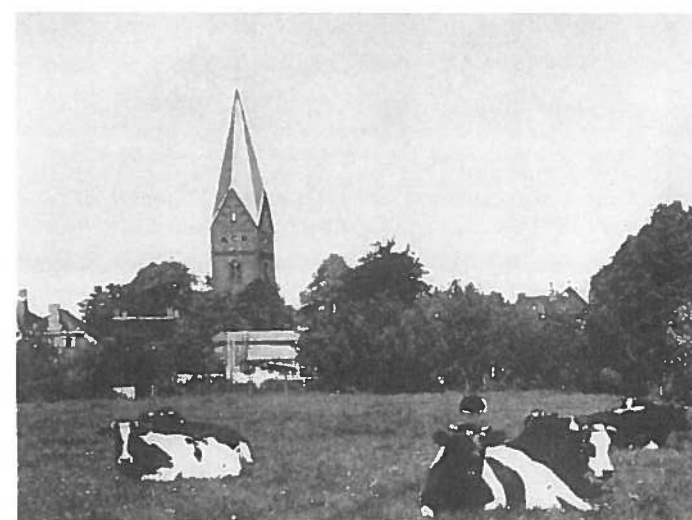
3.

4.

5.

9.

1. Emmalaan bij de muziektempel. 2. Oude parkeerplaats bij de Jumbo aan de Kroonkampweg.
 3. Torenlaan. 4. Oude parkeerplaats De Sebakel, nu Brinkborst. 5. Hoek Terborststeeg en Jachtlaan.
 6. Parkeerplaats bij de Jumbo (Kroonkampweg) toen het nog een weiland was.